

Sosiaaliohjaajan rooli ja hyöty sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana Porttiteatteri ry:n toiminnassa

Sanna Väisänen

Laurea-ammattikorkeakoulu

Sosiaaliohjaajan rooli ja hyöty sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana Porttiteatteri ry:n toiminnassa

Sanna Väisänen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2020

Sanna Väisänen

Sosiaaliohjaajan rooli ja hyöty sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana Porttiteatteri ry:n toiminnassaVuosi 2020 Sivumäärä 70

Porttiteatteri, vankilasta vapautuneiden ja vapautumisvaiheessa olevien teatteriseurue perustettiin Helsinkiin vuonna 2015. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella vuonna 2018 toimintaan mukaan tulleen sosiaaliohjaajan roolia ja hyötyä sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana rikostaustaisille ihmisille suunnatussa yhteisöteatteritoiminnassa Porttiteatteri ry:llä. Tutkimus tarkastelee myös toiminnasta vastaavien avulla yhteisöteatteritoiminnan aikaa ennen ja jälkeen sosiaaliohjaajan mukaantulon ja tuo siten esille ammatillisesta näkökulmasta lähtökohtia ja tarpeita sosiaalialan osaamiselle. Tutkimuksen tavoite on sanoittaa ja jäsenellä sosiaaliohjauksen toimintaa ja tarvetta moniammatillisen yhteisöteatterin sisällä, jossa Porttiteatterin toiminta on alansa pioneeri. Yhteisöteatteri toimii vankilasta vapautumisen nivelvaiheessa vankilan ulkopuolella ja tarjoaa vapautuneille tai vapautumisvaiheessa oleville vangeille päihteetöntömän yhteisön, jossa tuetaan osallisuutta ja pyritään uusiin onnistumisen kokemuksiin teatterin keinoin. Taidetoiminnan lisäksi yhteisöä on alettu tukemaan myös sosiaaliohjauksella.

Teoreettinen viitekehys koostui sosiaalisen kuntoutuksen, yhteisöteatterin sekä moniammatillisuuden käsitteistä. Opinnäytetyö avaa myös desistanssin käsitteen, vapautumis- ja nivelvaiheen termit sekä sosiaaliohjauksen määritelmän. Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu. Aineistoa analysoitiin sisällönanalyysimenetelmällä.

Tuloksista käy ilmi sosiaaliohjauksen tukevan Porttiteatterin nykyistä toimintaa. Sosiaaliohjaajan rooli on otettu vastaan myönteisesti ja sosiaaliohjauksen mahdollisuus on koettu positiivisena lisänä. Sosiaaliohjaajan mukaantulolla on ollut vaikutuksia mahdollistaa osallistujien elämäntilanteiden ohjaamisessa oikeiden palveluiden piiriin.

Tutkimuksen myötä voidaan tarjota tietoa Porttiteatterin kehittymisestä, sen tärkeydestä desistanssin ylläpitäjänä, sosiaaliohjauksen merkityksestä toiminnassa ja kuntoutumisen tukemisessa sekä yhteisöteatterin merkityksestä osallistujille.

Asiasanat: sosiaalinen kuntoutus, osallisuus, desistanssi, moniammatillisuus, yhteisöteatteri

Sanna Väisänen

The role and benefits of a social counselor as a reinforcement of social rehabilitation in the Porttiteatteri community theater

Year 2020

Pages

70

The purpose of this thesis was to examine the role and benefits of a social counselor as a reinforcement of social rehabilitation in a theater for people with criminal backgrounds. This thesis was commissioned by Porttiteatteri, a theater for those released from prison and in the process of being released, which was established in 2015. A social counselor became involved in the theatre's activities in 2018. This study interviewed participants of the theater and the professionals responsible for the content of the activities. The aim of this study was to find out what the participants thought about the work and help of a social counselor in a community theater and what led to the need for social counselor in the theater.

The theoretical framework of this thesis was social rehabilitation, community theater and multi-professionalism. The concepts of desistance, release phase and joint phase support as well as social guidance are also discussed.

The results showed that social guidance supported the current operation of the theater. The role of the social counselor had been positively received. The involvement of the social counselor in the activities of the theater helped the participants. This thesis provides information on the development of the Porttiteatteri, the importance of desistance, the importance of social guidance in activities and in supporting rehabilitation.

Keywords: social rehabilitation, participation, desistance, multi-professional work, community theater

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Mikä Porttiteatteri	8
2.1	Yhteisöteatteri	9
2.2	Moniammatillinen työryhmä	12
3	Sosiaalinen kuntoutus.....	15
3.1	Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä	16
3.2	Sosiaaliohjaaja	17
3.3	Sosiaalinen kuntoutus vankiloissa ja asunnon merkitys rikollisuudesta irrottautuessa.....	18
3.4	Vapautumisvaihe ja nivelvaiheen tukeminen	21
4	Tutkimusasetelma.....	23
4.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja aikataulu	23
4.2	Tutkimuskysymykset	24
4.3	Laadullinen tutkimus ja puolistrukturoitu teemahaastattelu.....	24
4.4	Aineistonkeruu ja sen kuvailu	25
4.5	Aineiston analysointi.....	27
4.6	Sisällönanalyysi	29
4.7	Luotettavuus ja eettisyys	34
5	Opinnäytetyön tulokset.....	38
5.1	Näkökulmia sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta ja tuesta yhteisöteatterissa	39
5.2	Sosiaaliohjaus tukena yksilölle ja yhteisölle - Kehitysehdotuksia ja tulevaisuuskuvia	41
5.3	Sosiaaliohjaaja osaksi työyhteisöä - Osaamista ja ohjausta palveluiden piiriin ...	44
5.3.1	Sosiaaliohjaajan työn ohjaus ja työ yhteisöteatterissa - työkuultuurien risteykohdassa	47
5.3.2	Moniammatillisen työyhteisön haasteita ja sosiaaliohjauksen työnkuva....	48
5.3.3	Porttiteatterin toiminnan muutokset ja kehitys	50
6	Johtopäätökset	53
6.1	Sosiaalinen kuntoutus osana sosiaaliohjaajan työkuva	54
6.2	Sosiaaliohjaajan merkitys toiminnan tukemisessa.....	55
7	Pohdinta	57
7.1	Pohdintaa opinnäytetyöprosessista	57
7.2	Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittäminen	58
	Lähteet.....	61
	Kuviot	64
	Taulukot	65

Liitteet	66
----------------	----

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkin ja selvitän miten sosiaaliohjauksen rooli ja merkitys näkyy Porttiteatterin toiminnassa. Tutkin myös, millaiseksi sosiaaliohjaajan läsnäolo on koettu yhteisöteatteriin osallistuvien toimesta.

Tutkimuskysymyksiä oli kaksi, ”Miten osallistujat ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana Porttiteatterin toimintaa” sekä ”Millaisena ammattilaiset ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana työyhteisöä ja Porttiteatterin toimintaa?”. Opinnäytetyöllä halutaan selvittää, mitä hyötyjä ja haasteita Porttiteatterin sosiaaliohjauksesta on ollut osallistujille ja kuinka taidealan ammattilaiset ovat kokeneet yhteisöteatteritoimintaan yhdistetyn sosiaaliohjauksen.

Opinnäytetyön alussa esittelen mikä on Porttiteatteri ry, millä sosiaalialan kentällä toiminta vaikuttaa sekä mitä tarkoittaa yhteisöteatteri. Avaan myös moniammatillisuus-termin, joka on olennainen osa Porttiteatterin nykyistä toimintaa ymmärtää ja soveltaa eri ammattikuntien yhteistyötä asiakasryhmän edun mukaiseksi.

Opinnäytetyön kolmannessa luvussa avaun sosiaalisen kuntoutuksen määritelmän sekä mitä sosiaaliohjaajalla tarkoitetaan. Sosiaalihuoltolaissa sosiaaliohjauksen tehtäväksi määritellään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvonta ja tuki sekä siten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Samassa osiossa kerron rikosseuraamusalan sosiaalisen kuntoutuksen työtöteestä rangaistusta suorittavan vangin tukemisessa vapautumisvaiheessa sekä nivelvaiheessa sen jälkeen ja mitä asioita nivelvaiheen tukemisessa tulee ottaa huomioon.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Aineisto koostui ammattilaisten ja toimintaan osallistuvien haastatteluista. Haastattelut tehtiin rajoitusten höllennyttyä alkukesästä 2020 haastattelumenetelmänä puolistrukturoitu teemahaastattelu. Osa haastatteluista tehtiin etäyhteyden välityksellä. Opinnäytetyöni teoreettinen viitekehys rakentuu sosiaalisen kuntoutuksen ympärille ja sitä kautta osallisuuden edistämiseen. Haastattelukysymykset ovat tässä opinnäytetyössä rakentuneet sosiaaliohjaajan roolin ympärille. Teorian ja tutkimuksesta saatujen tulosten myötä opinnäytetyö perustelee ja tekee näkyväksi sosiaaliohjauksen merkityksellisyyden Porttiteatteri ry:n toiminnassa.

Opinnäytetyön tuloksissa käyn ensin läpi toimintaan osallistuvien haastattelut ja sieltä nousseet aiheet ja tuntemukset. Seuraavassa osiossa toiminnasta vastaavien haastattelut tarkastellen sosiaaliohjauksen tarpeellisuutta toiminnassa sekä moniammatillisuuden haasteita ja onnistumisia.

Työn loppuosassa kokoon johtopäätökset yhteen kappaleessa kuusi ja käyn läpi prosessia, luottavuuden ja eettisyyden toteutumista sekä esitän kehitysehdotuksia kappaleessa seitsemän.

2 Mikä Porttiteatteri

Vankilasta vapautuneiden ja vapautumisvaiheessa olevien teatteriseurue perustettiin Helsinkiin vuonna 2015 ja se sai nimekseen Porttiteatteri. Teatteritoiminta tukee osallistujien vahvistamista, toimintakyvyn parantamista sekä elämäntilanteiden hallintaa. Elokuussa 2018 Porttiteatterilla on käynnistynyt Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n Arvokas-avustusohjelman 3,5 vuotinen osahanke Sellistä stagelle, joka on mahdollistanut sosiaaliohjaajan palkkaamisen osaksi toimintaa. Ohjelman tarkoituksena on eriarvoisuuden vähentäminen ja tavoitteena järjestölähtöisten toimintatapojen löytyminen, niiden ihmisten tavoittaminen ja osallistaminen alueilta, joissa hyvinvointierot näkyvät selkeimmin. Tavoitteena on myös haasteellisten ja äkillisten elämäntilanteiden ja haasteiden tukeminen. Porttiteatteri on matalan kynnyksen teatteritoimintaa. Se on päihteetön yhteisö, joka tarjoaa kanavan luovuudelle sekä itsensä ilmaisulle. (Porttiteatteri 2016a.)

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus (STEA 2016) on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen valtionapuviranomainen, joka vastaa Veikkaus Oy:n pelituotoista sosiaali- ja terveysjärjestöille myönnettävien avustusten valmistelusta, maksamisesta, käytön valvonnasta sekä vaikutusten arvioinnista.

Arvokas-ohjelma on lähtenyt liikkeelle STEAN ohjelmahausta ja sen tarkoitus on rakentaa yhdenvertaisempaa Suomea. Ohjelmalla halutaan tavoittaa haasteellisissa elämäntilanteissa elävät sekä huono-osaisuutta kokevat ihmiset ja tukea näin ollen merkityksellisyyttä ja edesauttaa kokemaan yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta. Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta edistäviä ja eriarvoisuutta vähentäviä ja ehkäiseviä Arvokas-hankkeita on ympäri Suomea 25 kappaletta, johon Sellistä stagelle osahanke kuuluu. Yhteisöteatterin kautta hanke tukee rikostaustaisten osallisuutta. Erilaiset elämäntilanteet ja sosiaaliset valmiudet otetaan huomioon osallistavan teatterin kokonaisuutta luodessa. (Arvokas-ohjelma.)

Porttiteatterin esitykset tarkastelevat maailmaa vankilasta vapautuvien silmin. Teokset voidaan nähdä yhteiskunnallisina puheenvuoroina. Taiteen ja musiikin ammattilaisten ohjaamassa teatterissa pyritään uudistamaan tekijöiden ja kokijoiden taidekäsitystä ja antamaan tilaa teatterin monimuotoisuudelle. Toiminta liikkuu nykyteatterin ja dokumenttiteatterin rajapinnoilla ja tuottaa vuodessa 1-2 ensi-iltaa. (Porttiteatteri 2016b.)

Tätä opinnäytetyötä tehdessä Porttiteatterin toiminnasta on tehty kirjallisia opinnäytetöitä vasta muutama; Anu Järven ja Sini Länsimäen (2015) kirjoittama teos ” Vapauden kauhu. Kokemuksia Vapauden kauhu -hankkeen taidelähtöiseen työpajatoimintaan osallistumisen

merkityksestä yhteiskuntaan integroitumisessa.” on ensimmäinen Porttiteatteriin liittyvä tutkimus. ”Porttiteatteri-toiminta rikoksettoman ja päihteettömän elämäntavan tukijana” on Ritva Nikkilän ja Leena Valtosen opinnäytetyö vuodelta 2016, joka tutki Porttiteatteritoimintaan osallistuneiden kokemuksia voimaantumisen, minäkuvan rakentumisesta ja rikollisuudesta irrottautumisesta teatteritoiminnan avulla sekä vertaistuen ja yhteisöllisyyden merkitystä. Viimeisin opinnäytetyö on Laura Makkosen vuonna 2018 kirjoittama ”Porttiteatteri - teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana”, työ tutki Porttiteatteriin osallistuneiden päihde- ja lainrikkojataustaisten kokemuksia toimintakyvyn ja toimijuuden muutoksesta. Työ tutki myös teatteritoiminnan kautta tuleen vertaistuen, osallisuuden sekä yhteisöllisyyden kokemuksia sekä Porttiteatterin merkitystä urapolkujen mahdollistajana.

Tätä opinnäytetyötä tehdessä Porttiteatterille on palkattu sosiaaliohjaaja vuonna 2018 teatteritoimintaan osallistuvien tueksi. Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan asiakkaan neuvontaa palvelujen käytössä ja eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Sosiaalityön tehtävä on rakentaa sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus sekä sovittaa se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa. (THL 2015.) Porttiteatterissa sosiaaliohjaaja toteuttaa osaltaan sosiaalisen kuntoutuksen vahvistamista tukemalla ja neuvomalla asiakkaita yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa, joka haastavista elämäntilanteista huolimatta antaa mahdollisuuden keskittyä kokonaisvaltaisesti teatterin tekemiseen. Porttiteatterilla sosiaaliohjaajan työnkuvaan kuuluu syrjäytymisuhan alla olevien ihmisten yksilöllinen tuki, palvelutarpeen arvioiminen ja päihdeohjaus. (Porttiteatteri 2016a.)

2.1 Yhteisöteatteri

Porttiteatterin tarkoituksena on vapautuneiden vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien yhteiskuntaan kiinnittymisen vahvistaminen ja kuntouttaminen yhteisöteatteritoiminnan avulla. Tässä kappaleessa avaan yhteisöteatterin määritelmää ja minne se sijoittuu teatterin monimuotoisella ja elävällä kentällä. Yhteisöteatteri rinnastetaan usein soveltavan teatterin termiin.

Nimitystä yhteisöteatteri käytetään Suomessa kahdessa eri merkityksessä. Joskus termi yhdistetään synonyymina osallistavalle teatterille, jolloin kaikki vuorovaikutteista toimintaa yleisön kanssa sisältävät teatterin tekemisen muodot yhdistetään kuuluvan termiin. Toisinaan sillä tarkoitetaan forum-teatterin edelläkävijää ja silloin sen mielletään syntyneen Etelä-Amerikassa ja Afrikassa. Tässä yhtälössä yhteisöteatterin ja forum-teatterin kuuluisimmaksi henkilöksi yhdistetään 1950-luvulla Brasiliassa syntynyt Augusto Boal. Teatteria Boal halusi kehittää sosiaalisten epäkohtien esille nostamisen välineeksi. Toiminnassaan hän imi vaikutteita kasvatustieteilijä Paulo Freireltä. Boalin yhteisöteatteria kutsutaan sorrettujen teatteriksi, jossa käsitellään sortoon ja sosiaalisiin epäkohtiin liittyvää tematiikkaa. Boalin tuodessa yhteisöteatterin Eurooppaan käsiteltävien asioiden kirjo laajeni ja forum-teatteri sai alkunsa. (Kaslin-Pottier 2012,

25.) Alla olevassa sarjakuvassa (kuvio 1) esitellään Boalin yhteisöteatteria ja ihmisten sosiaaliin epäkohtiin tarttumista:

Kuvio 1. Yhteisöteatteri (Kasslin-Pottier 2012).

Erilaiset soveltavan teatterin muodot ovat osa yhteisöteatteri kattokäsitettä, joille yhteisöstä nousevat aiheet ovat osa teatterin perustaa ja jolle toiminta perustuu. Yhteisöteatteri (Theater for development) toimii yhteisöjä ja yhteiskuntaa kehittävänä taidemuotona, joka on myös itsenäinen taiteenlaji. Yhteisöteatteria voi tehdä valitussa yhteisössä sen jäsenten kanssa yhdessä tai teatterin ammattilaisten toteuttamina esityksinä. (Lavaste & Rautavuoma & Sirén 2015, 120.)

Monelle samantapaisesta työskentelystä käytettävälle termille on annettu myös kattoilmaus ”osallistava teatteri”, jossa käsitteille yhteistä on mukana olijoiden teatterillinen työskentely tavalla tai toisella. Yhteistä näille osallistavan teatterin eri muodoille on teatterillisten toimintatapojen ja teatterin eri elementtien soveltaminen eri yhteisölliseen työskentelyyn ja toimiminen liminaalisessa tilassa, jossa fiktio ja reaalityöskentely kohtaavat. Tällaisia käsitteitä ovat muun muassa soveltava teatteri, yhteisöteatteri, työyhteisöteatteri, organisaatioteatteri ja draama. (Rusanen 2014, 154.) Alla olevassa kuvassa (kuvio 2) esitellään visuaalisesti eri teatterilähtöisten menetelmien sukulaisuus ja kuinka lähellä osallistavan teatterin menetelmät ovat soveltavaa teatteria ja soveltavaa taidetta:

Kuvio 2. Teatteri uusissa ympäristöissä (Korhonen & Airaksinen 2014).

Taiteilijan työtapaa luoda yhdessä esitystä toimintaan osallistuvien kanssa heidän omien tarinoiden pohjalta voidaan kutsua yhteisöteatterin malliksi. Osallistujat voivat olla esimerkiksi kaupunginosan asukkaita, vanhuksia tai vankeja. Toiminnassa osallistujat ovat kokijoita taiteen tekemisen tuskassa ja riemussa. Tekeminen nähdään voimaannuttavana ja esiintyminen julkisesti tai esillä olo monella tapaa palkitsevana prosessina. Teatterilähtöisessä työskentelyssä luomisprosesseista, ajattelusta ja merkitysten rankentamisesta vastaavat osallistujat ja omistajuus on selkeästi toimintaan osallistujilla. Vetäjän tehtäväksi jää ammatillisen osaamisensa puitteissa tarjota osaamistaan toiminnan käynnistäjänä ja kehittäjänä. (Korhonen 2014, 25-26.)

Menard (2018, 20-21) kirjoittaa draamallisten käytäntöjen irrottamisesta vakiintuneissa teatterin tekemisen tavoissa, jotka kuuluvat soveltavan teatterin luonteeseen. Draaman keinoilla käsitellään lähtökohtaisesti asiakasryhmien omia kertomuksia, kokemuksia ja haasteita. Yhteisöteatterin ja soveltavan teatterin katsotaan olevan lähellä toisiaan, mutta näiden välillä on myös rajanvetoa. Porttiteatteri asemoi itsensä yhteisöteatteriksi. Erotuksena vankilan sisällä

toimivaan Taittuu ry:n toimintaan on Porttiteatterin toiminnassa mukana teatteri-instituutioita kuten Teatterikorkeakoulu ja Kansallisteatteri sekä muiden taustayhteisöjen kautta kumpuava kuntouttava aspekti.

Taiteen vaikuttavuutta Suomen vankiloissa ei ole arvioitu, kerrotaan vuonna 2018 julkaistussa tutkimuksessa *Vankilateatterin vaikutukset ja vaikuttavuus - Taittuu ry:n esteettis-eettinen työtapa vankien kuntoutuksessa*. Tutkimus esittää taustalla olevan mahdollisen ajatuksen taiteen olevan ajankulua ja puuhastelua toisin kuin mitattavissa oleva menetelmä. Tutkimus esittelee myös Iso-Britanniassa vaikuttavan Arts Alliancen, joka on julkaissut esitteen *What Really Works? Arts with Offenders*, jossa esitellään neljä eri osa-aluetta, joilla taidepohjaiset kuntoutusmuodot vaikuttavat. (Menard 2018, 18-19.)

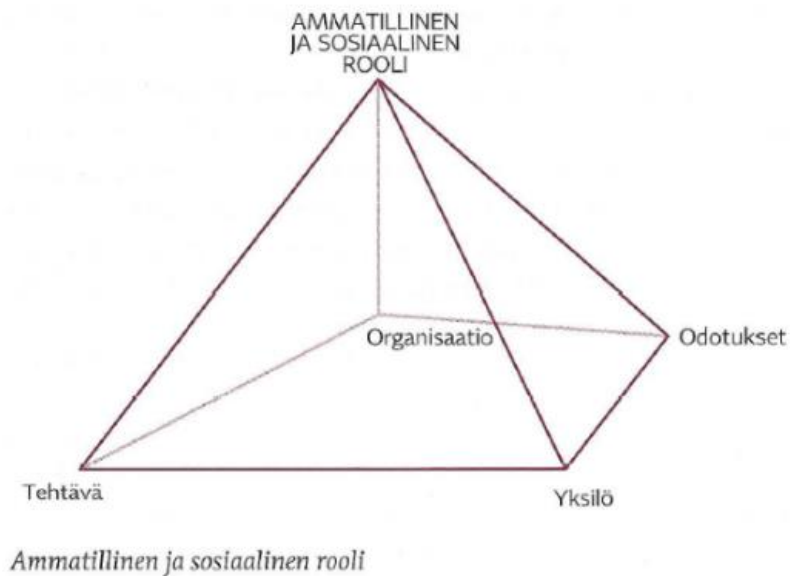
2.2 Moniammatillinen työryhmä

Tässä luvussa esittelen moniammatillisuuden käsitteen sekä avaan luvun alussa *ryhmän* ja *tiimin* erottelevia tekijöitä. Pyrin kuvaamaan toimivaa moniammatillisuutta sekä pohtimaan millaisia haasteita moniammatillisessa työyhteisössä tulee esille.

Tiimityö rantautui Suomeen 1990-luvulla. Nykypäivänä tiimityöstä on tullut yleisnimitys pysyvälle työryhmälle. Moni ei kuitenkaan tule enää ajatelleeksi, että tiimityö vaatii enemmän kuin määrärahan tai järjestäytymiskokouksen. Tiimi ja ryhmä eivät ole sama asia. Ryhmällä tarkoitetaan yleisnimitystä rajatulle joukolle ihmisiä, joilla on jokin yhdistävä tekijä kuten esimerkiksi paikka. Tiimillä taas tarkoitetaan ryhmää, jolla on yhteinen päämäärä ja töitä tehdään yhdessä päämäärän saavuttamiseksi. Myös suhde aikaan erottaa nämä kaksi termiä. Työryhmäksi järjestäydytään, tiimiksi kehitytään. (Kasslin-Pottier 2012, 56-57.)

Moniammatillinen tiimi koostuu erilaisten koulutuksen saaneista asiantuntijoista, jotka ovat yhteydessä toiseen saavuttaakseen yhteisen päämäärän. Oma asiantuntijuus ja ammatillinen asema sekä se miten he perustelevat ja tuovat sen toiminnassaan esille on keskeisintä asiantuntijaorganisaatiossa toimiville henkilöille. Samainen kysymys on keskeistä moniammatillisessa yhteistyössä, jossa jokaisen työntekijän tulee tuoda käyttöön oma asiantuntijuutensa. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää osapuolten roolien selkeyttä, päätöksentekoon osallistumista ja vastuuta. (Isoherranen, Rekola, Nurminen 2008, 14-16.)

Tämän kappaleen alla oleva kuva (kuvio 4) avaa työyhteisössä syntyvän ammatillisen ja sosiaalisen roolin rakentumisen pyramidin. Ammatillinen rooli edustaa työn keskeistä sisältöä, kun taas sosiaalinen rooli tavasta täyttää paikka ryhmässä. Vaikka työrooli ei ole sama kuin siinä oleva ihminen on hyvä tunnistaa ominainen tapa toimia työpaikalla ja tulla tietoiseksi siitä mistä omassa työroolissa on kyse. Roolit syntyvät tehtävän, odotusten sekä organisaation ja yksilön taitojen yhdistelmänä. Siitä muodostunut kokonaisuus on nähtävissä työyhteisön toiminnassa. Itselleen ominainen tapa toimia on siis hyvä tunnistaa. (Kuusela 2018, 138-140.)

Kuvio 3. Ammatillinen ja sosiaalinen rooli (Kuusela 2018).

Moniammatillinen yhteistyöosaaminen perustuu sekä perusasiatuntemukseen että erityisosaamiseen. Moniammatillisissa ryhmissä toimiessa työntekijöiden avoin kommunikaatio ja vuorovaikutus sekä oman näkemyksen ja asiantuntijuuden esiin tuomiseen vaadittava jämykyys ovat moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä. Toimiva yhteistyö syntyy yhteistyöosaamisesta, jota voidaan tarkastella työntekijän tai työympäristön ominaisuuksina. Ammatillinen itsetunto ja ammatti-identiteetti tukevat yhteistyöosaamista. Luottamus omaan osaamiseen rohkaisee asiantuntijuuden ilmaisemiseen, päätöksentekoon ja yli toimialojen tapahtuvaan toimintaan. Yhteistyösuhteita selkeyttää myös oman roolin ja tehtävän selkeys. Työntekijä on oman ammatinsa asiantuntija ja yksilöllisen osaamisen edustaja moniammatillisissa ja monitieteisissä ongelmanratkaisutilanteissa. Toimiva yhteistyöosaaminen sisältää myös toisten asiantuntijuuden arvostamisen ja siihen luottamisen. (Isoherranen ym. 2008, 17.)

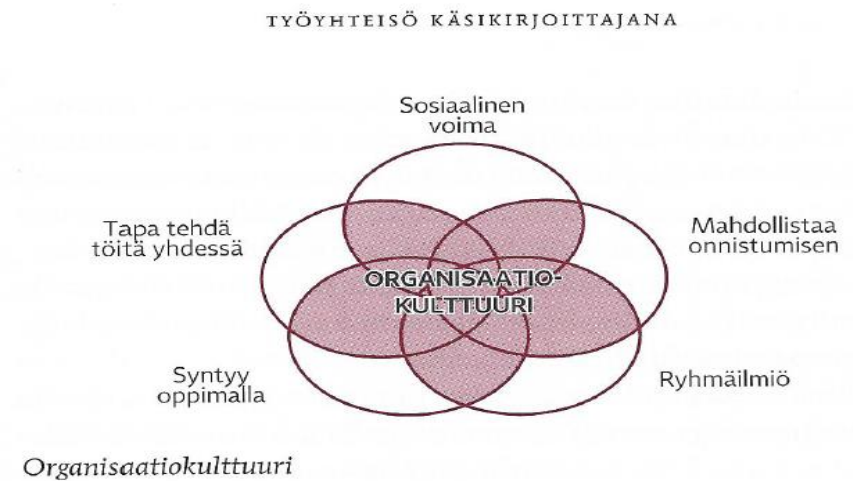
Monessa työssä osa ammatitaitoa ovat tavoitteellisuus ja itsensä johtamisen taidot. Tärkeäksi ammatitaidon osaksi on myös muodostunut vuorovaikutustaitojen osaaminen. Tämä näyttäytyy esimerkiksi enenevässä määrin työn kohteiden ja ongelmien monimutkaistumisella joiden ratkaisemiseksi tarvitaan usein yhteistyötä eri tahojen kesken. Kuuntelun taito ja niin sanottu tunneäly koetaan monessa työssä yhtä tärkeäksi kuin ajattelu- ja päättelykyky. Tunneälyyn liittyy vuorovaikutustaitojen lisäksi myös omien tunteiden käsittelyn ja säätelyn taito. (Kasslin-Pottier 2012, 52.)

Rakenteellisen sosiaalityön rooli etsii vielä paikkaansa yhä moniammatillisemmaksi muuttuvassa hyvinvointityössä, mutta sen merkitys korostuu etenkin hyvinvointia edistävässä ja ongelmia ehkäisevässä toiminnassa (Kananoja 2017, 31). Myös sosiaalihuoltolaki korostaa

moniammatillista yhteistyötä sosiaalihuoltolain pykälässä 41 (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Yhteistyön kehittämisellä ja vahvistamisella sekä vastuiden selkiyttämällä tavoitellaan sosiaalihuollon ydintehtävien vahvistumista ja riittävän asiantuntemuksen varmistamista sekä asiakkaalle oikea-aikaisten ja tuen tarvetta vastaavien palvelujen toteutumista. Yhteistyön merkitys korostuu ja se tulee huomioida kaikissa yksittäistapauksissa. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 124.) Sosiaalihuoltolaki velvoittaa yhteistyöhön sosiaalitoimen ja terveydenhuollon-, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen ja muiden tahojen kanssa sosiaalisen kuntoutuksen toteutumiseksi. Eriytyneet palvelut kohtelevat huonoiten pitkäaikaisia ja monimutkaisista hyvinvointiongelmista kärsiviä. (Kinnunen 2018, 182.)

Moniammatillisen tiimin haasteita voi olla yhteistyövalmiuksien uupuminen sekä eriarvoisuutta lisäävä reviirijattelu. Näitä haasteita korostavat ammatillisten kulttuurien erot. Avointa vuorovaikutusta voivat myös hidastaa eroavaisuudet ammatillisissa puhe- ja tulkintatavoissa. Toisinaan yhteistyötä voi myös haitata ammattilaisten kykenemättömyys kohdata potilaan tai asiakkaan tilanne kokonaisuutena ja kukin arvioi tilannetta vain omasta erikoisosaamisestaan käsin (Isoherranen ym. 2008, 14-16.) Tiimityön monimutkaisuutta ja vaativuutta ei helposti tunnisteta, jolloin haasteita ilmaantuu. Toimintaa tulisikin rakentaa ja siihen panostaa riittävällä otteella sekä antamalla kehittymiselle riittävästi aikaa. Sitoutuminen yhteiseen päämäärään on perusedellytys tiimin tiivistymiselle ja sen toimivuudelle. Se on myös edellytys itseohjautuvuuden onnistumiselle. Ilman yhteistä päämäärää ei tiimityö voi edetä oikeaan suuntaan ja epäedullisimmassa tilanteessa päämäärätön eteneminen voi johtaa tiimin sisäisiin erimielisyyksiin, turvan hakemiseen autoritaarisesta johtamisesta tai päätöksentekoihin, jotka ovat toiminnan kannalta tuhoisia. Epäedullisella maaperällä tiimityö ei voi onnistua, mutta parhaimmillaan se on tiivistä yhteistyötä, joka edistää työntekijöiden hyvinvointia ja parantaa organisaation tuoksellisuutta. (Kasslin-Pottier 2012, 56-58.)

Moniammatillisuutta voi tarkastella myös organisaatiokulttuurin kehittymisen näkökulmasta. Työyhteisön organisaatiokulttuuria muodostavat erilaiset osat, jotka muokkaavat (työ)yhteisöjen kulttuureja. Kuusela (2018, 90) sanoo kulttuurin olevan enemmän kuin ilmapiiri, säännöt tai tapa johtaa. Se syntyy yhdessä opituista tavoista mukautua erilaisiin ympäristön haasteisiin sekä pyrkimyksenä pitää ryhmä yhtenäisenä. Sosiaalinen voima yhdistää ihmisiä ja saa yhteisön joko onnistumaan tai epäonnistumaan organisaatiokulttuurin sisällä (kuvio 3).

Kuvio 4. Organisaatiokulttuuri (Kuusela 2018).

Kulttuuri itse tarvitsee elääkseen myös muita tekijöitä, se pystyy ylläpitämään itseään onnistumisten, ryhmäilmiöiden, oppimisen, yhteisten opittujen työtapojen kautta ja sen elinvoimaisuutta ylläpitää näiden tekijöiden ja tapahtumien jatkuva toisto. Kuusela kirjoittaa organisaation kulttuurin olevan parhaimmillaan ihmisiä luokseen kutsuva vetovoima, toisaalta pahimmillaan työntövoima, joka hylkii osajia. Kirjoittaja tuo esille ihmisen oman kyvyn sovittaa omaa toimintaansa organisaation tapaan ja mainitsee ristiriitaisessa tilanteessa (organisaatio)kulttuurin olevan vahvempi kuin yksittäinen ihminen. Toisaalta, kulttuuri ratkaisee organisaation onnistumisen.

3 Sosiaalinen kuntoutus

Tämä luku esittelee sosiaalisen kuntoutuksen määritelmän. Avaan termin historiaa sekä tarkastelen sosiaalisen kuntoutumisen toteuttamista rikosseuraamusalalla. Luku avaa historianvaiheita sosiaalisen kuntoutuksen-termin juurtumisesta suomalaiseseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä käsittelee sosiaalisen kuntoutuksen määritelmät vankeus- ja sosiaalihuoltolaissa.

Suomessa on toisen maailmansodan jälkeen kehittynyt laaja kuntoutusjärjestelmä, jonka osat alueet on tavallisimmin jaettu lääkinälliseen, ammatilliseen, kasvatukselliseen sekä sosiaaliseen kuntoutukseen. Tätä käsitettä on Suomessa käytetty 1950-luvulta lähtien, jolloin määrittelyn painopisteenä oli yksilön kuntoutuminen osaksi keskimäärästä elämäntapaa. 1970-luvulla myös yksilön ympäristöön alettiin kiinnittää huomiota ja sosiaalinen kuntoutus alettiin nähdä ympäristösidonnaisena prosessina. Myöhemmin vuosituhannen vaihteessa on sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä myös korostettu käytännöntoteutusta. Vuonna 2014 sosiaalisen kuntoutuksen termi lisättiin sosiaalihuoltolakiin. (Nieminen 2018, 11.)

Suuri joukko kuntoustraditioita ja -käytäntöjä mahtuu rikosseuraamusalan kuntouttavan ja yhteiskuntaan integroivan toiminnan kirjon alle. Ne ovat sidoksissa omaan aikaansa ja niissä vallitseviin rikollisuusteorioihin. Rangaistus- ja tehokkuusajattelun rinnalle viime vuosikymmenien aikana noussut kuntoutus on tuonut suuren muutoksen kriminologisessa teoriassa ja käytännössä. Kysymyksiä rakenteellisista ja yhteiskunnallisista rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä on pohdittu yksilöpainotteisen kuntoutusideaalin rinnalla, samalla tiedostaen näkökulmia, joista kuntoutusta lähestytään. (Menard 2018, 16.)

3.1 Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä

Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan (2015) sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen, kuntoutusneuvonta- ja ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalveluiden yhteensovittaminen, valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet. Sosiaalista kuntoutusta toteuttaessa palvelu toimii yhteensovitettuna lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Kun asiakkaan tarvetta sosiaaliseen kuntoutukseen arvioidaan, on olennaista selvittää hänen tarpeensa ja mahdollisuutensa saada kuntoutusta.

Sosiaalisessa kuntoutuksessa on huomioitava esimerkiksi pitkään jatkuneen työttömyyden seuraukset, hahmotus- ja oppimishäiriöt, vammaisuudesta sekä mielenterveys- ja käyttäytymishäiriöistä johtuvat sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet sekä väkivaltakokemukset. Palvelun tavoite voi olla arkielämän taitojen oppimista, päihteettömän arjen hallintaa, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tai tukea ryhmässä toimimiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö)

Sosiaalihoitolain (1301/2014) 17. pykälä sosiaalinen kuntoutus määritellään seuraavasti: Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Vankeuslain (2005/767) kymmenennen luvun 6 §:ssä säädetään sosiaalisen kuntoutuksen osa-alue seuraavasti: ”Vankia on tuettava sosiaalisessa kuntoutumisessa ja suhteiden ylläpitämisessä hänen lähiomaisiinsa tai muihin läheisiin sekä asumiseen, työhön, toimeentuloon, sosiaalietuuksiin ja sosiaalipalveluihin liittyvien asioiden hoitamisessa. Sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisessä noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä sosiaalihoillon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) annetussa laissa säädetään.” Vankeuslailla sosiaalisella kuntoutuksella käsitetään läheisten suhteiden ylläpito, tuki ja apu asumiseen sekä työhön ja sosiaalietuuksiin liittyvien asioiden hoitamiseen.

Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi ja ainakin osa sen toteuttamisesta annetaan laissa sosiaalihuollon ja sosiaalityön tehtäväksi, mutta muuten lain kuvaus sosiaalisen kuntoutuksen toimenpiteistä pysyy yleisellä tasolla (Nieminen 2018, 12).

3.2 Sosiaaliohjaaja

Sosiaalihuoltolain 16. pykälä määrittää sosiaaliohjauksen sisällön: Sosiaaliohjauksella tarkoitetaan yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen neuvontaa, ohjausta ja tukea palvelujen käytössä sekä yhteistyötä eri tukimuotojen yhteensovittamisessa. Tavoitteena on yksilöiden ja perheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen vahvistamalla elämänhallintaa ja toimintakykyä. (1301/2014.)

Sosiaaliohjausta, sosionomityötä voidaan tarkastella sosiaalisesti painottuneena ohjauksena. Se sisältää yleisen ohjaustehtävän sekä elämänhallintaan liittyvät tehtävät. Sosiaaliohjaus tähtää palvelujen käytön ohjauksen lisäksi asiakkaan subjektiivisuuden vahvistamiseen ja erilaisten mahdollisuuksien avaamiseen. Sosiaaliohjaus voidaan nähdä näin ollen palveluohjauksena. (Rahko 2011, 10.)

Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) aikuissosiaalityö määritellään entistä selkeämmin sekä mihin ja millä palveluilla sosiaalihuollon pitää vastata kuntalaisten tarpeisiin. Suurin lain tuoma haaste on sosiaalihuollon toimintatapojen selkeyttäminen. Tarkoituksena on kokonaistilanteen selkeyttäminen, jossa asiakkaan ei tarvitsisi hakea apua eri pisteistä. Kokonaisvaltaisella asioiden hoidolla säästetään resursseja, nopeutetaan työtä ja pyritään tehokkaampaan ja inhimillisempään palveluun. Myös ammattilaisten yhteistyötä yli sektorirajojen kohennetaan. Poikkihallinnollisen yhteistyön lisääminen edellyttää uudenlaista johtamista ja osaamisen jakamista. Uusi laki velvoittaa eri sektoreiden välisen avun. Yhteistyöllä tarkoitetaan aktiivista työtettä asiakkaan tarvitsemien palveluiden hakemiseen sekä saattamista palveluiden pariin. Laissa pyritään kiinnittämään huomiota erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin asiakkaisiin, joilla on vaara pudota eri palvelujärjestelmien väliin. (Lähteinen & Hämeen-Anttila 2017, 65-66.)

Toiminnassa mukana olevia tuetaan erityisen vertaistuen kautta, jossa ovat mukana niin yhteisöteatterin osallistujat, kuin ohjaajat. Porttiteatterin toiminnassa sosiaaliohjaaja pyrkii omalta osaltaan vahvistamaan ja toteuttamaan sosiaalisen kuntoutuksen kysymyksiä ja vahvistamaan prosessia. Konkreettisesti sosiaaliohjaajan rooli pyrkii takaamaan, että vaikeista elämäntilanteista huolimatta on teatterin tekemiseen mahdollisuus keskittyä. (Hankehakemus 2019.)

3.3 Sosiaalinen kuntoutus vankiloissa ja asunnon merkitys rikollisuudesta irrottautuessa

Tässä kappaleessa tuodaan esille, kuinka erilaisten kuntouttavien toimenpiteiden kautta rikosseuraamusalalla pyritään ennaltaehkäisemään uusintarikollisuutta. Kappale kertoo myös mitä toimintaohjelmilla tarkoitetaan ja mitä niillä pyritään saavuttamaan. Sen jälkeen kappale etenee rangaistuksen suorittamisen alkuvaiheisiin ja rikollisuutta edistävien asioiden tunnistamiseen. Sosiaalisen kuntoutumisen vahvistamisesta kappale siirtyy vapautuvan vangin konkreettisiin tarpeisiin, joista tärkeimpänä elementtinä nähdään asunnon saannin tärkeys. Tämän kappaleen loppuosa keskustelee asunnon saannin tärkeydestä, asumisen tukemisesta ja esittelee viimeisimpiä tilastoja asunnottomuudesta Suomessa.

Vaikuttaminen uusintarikollisuuteen on ollut keskeinen tavoite rikosseuraamusalalla 1990-luvun lopulta lähtien. Valmiuksia rikoksettomaan elämään tuetaan ja pyritään parantamaan kuntouttavalla toimintaohjelmalla, kursseilla tai vankilan osaston päiväohjelmaan sisältyvällä toiminnalla. Myös päihde- ja sosiaalityö kuuluvat psykososiaaliseen kuntoutukseen ryhmämuotoisen toiminnan lisäksi sekä yksilötyö. Vaikuttamisella uusintarikollisuuteen tarkoitetaan toimenpiteitä, *joita seuraamusjärjestelmässä rikoksentekejiin kohdistetaan ja jotka vähentävät heidän rikollisen käyttäytymisensä uusimisriskiä*. Rikosseuraamuslaitoksen ohjelmatyö on jaettu motiivointiohjelmiin, rikosperusteisiin ohjelmiin, päihdekuntoutusohjelmiin, sekä yleisohjelmiin. Rikosseuraamusala toteuttaa ajattelemiseen ja käyttäytymiseen liittyvää kognitiivis-behavioristista teoriaa kuntouttavissa ohjelmissaan. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

Vankeinhoidon kuntoutuksen toimintaohjelmien sisältöä ja tausta- ajattelua on jäsentänyt psykologi Maarit Suomela. Hän muun muassa suomentaa kognitiivisen viittaavan kaikkien ihmisen mielessä tapahtuvaan kuten ajattelu, havainnointi, muisti sekä tunteet. Behavioraalisella taas viitataan toimintaan. Kognitiivis-behavioraalisissa ohjelmissa ajattelu määrää ihmisen toimintaa ja vaikuttamalla ajatteluun voidaan vaikuttaa käyttäytymiseen ja ratkaisuihin, joita ihminen tekee. Ohjelmissa pyritään muuttamaan elämäntapoja ja toimintamalleja, joita ihminen on elämänsä varrella oppinut, ja jotka ovat aikaisemmin ohjanneet ihmisen käytöstä tietyllä tavalla. Ihmisen käsitys omasta itsestä on minäkuvan keskeinen osa, se vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten ihminen elämänsä erilaisissa tilanteissa toimii, kun itseä koskevat tunteet tietyissä tilanteissa heräävät. Kognitiivisissa toimintaohjelmissa keskitytään nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. Niiden tavoitteena on auttaa ymmärtämään ajattelun, tunteiden ja käyttäytymisen välisiä yhteyksiä. (Granfelt 2007, 40.)

Ohjelma itsessään on yleisnimitys rakenteellisesti jäsenellystä työskentelymuodosta, jolla pyritään vaikuttamaan uusimisriskiin vaikuttaviin tekijöihin. Yleisnimitys pyrkii myös ilmaisemaan, että kyseessä ei ole terapia. Rikosseuraamusalalla toteutetaan sosiaalista kuntoutusta, jonka tavoitteena on ylläpitää tai lisätä arkielämän taitoja ja sosiaalisia valmiuksia tuomituiden keskuudessa, auttaa opinnoissa tai työelämään ohjautumisessa tai muuten valmistautua

seuraamuksen jälkeiseen elämään. Toiminta voi sisältää esimerkiksi asumistaitojen opettelua, velkaneuvontaa, arkitaitojen opettelua ja terveysneuvontaa, perheleirejä, vanhemmuuden tukemista tai erilaisia vapauttamisryhmiä. (Rikosseuraamuslaitos 2020) Suurin osa ohjelmista on ulkomailla kehitettyjä ja pitkälti standardoituja. Kuntouttava toiminta tukee valmiuksia rikoksettomaan elintapaan, päihteettömyyteen sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitämiseen. (Menard 2018, 16.)

Rangaistuksen suorittamisen alussa selvitetään arviointikeskuksessa tekijöitä, jotka vangin tilanteessa ovat kytköksissä uusimisriskiin ja miten niihin voidaan vaikuttaa. Mitä enemmän on tekijöitä, jotka ylläpitävät rikollista käyttäytymistä sitä suurempi on uusimisriski. Arvioinnissa tarkastellaan myös rikoksen tekijän soveltuvuutta ohjelmatoimintaan sekä tarpeita vaikuttaa esimerkiksi sosiaalisiin suhteisiin, päihteiden käyttöön tai asenteisiin vankeusaikana. Ohjelmat on jaoteltu yleisohjelmiin, rikosspesifeihin ohjelmiin ja päihdekuntoutusohjelmiin. Muutosmotivaation lisäämiseen keskitytään ohjelmatyön yleisohjelmissä, väkivalta- ja seksuaalirikollisille järjestetään kuntoutusohjelmia ja päihdeohjelmissä käyvät vangit, joilla päihteiden käytössä on linkki rikolliseen käyttäytymiseen. Rangaistusajan suunnitelmassa tällaisille henkilöille asetetaan tavoitteeksi muun muassa vaikuttaminen päihteiden käyttöön. Tavoitteellisen ohjelmatyön kohderyhmänä ovat keskikorkean tai korkean uusintariskin vangit. Rakenteellisessa ohjelmatyössä yritetään vaikuttaa osallistujien kriminogeenisiin tarpeisiin. Sillä tarkoitetaan riskitekiäjiä, jotka ovat dynaamisia eli muutettavissa olevia tai staattisia tekijöitä, joihin ei voida vaikuttaa mutta voidaan käyttää hyödyksi intensiivisyystason määrittämisessä kuntoutus toiminnassa. (Knuuti 2016.)

Aulikki Kananoja (2017) avaa kriminaalihuollon sosiaalityötä teoksessa *Sosiaalihuollon käsikirja*. Kriminaalihuollon sosiaalityössä painottuvat kysymykset syrjäytymisestä, marginalisoitumisesta sekä päihdeongelmat. (Kananoja 2017, 32.) Myös sosiaalisen kuntoutuksen edellytykset ja niiden vahvistaminen ovat osa työn sisältöä Samaisessa teoksessa avaa asunnon saannin merkitystä vapautuvan vangin elämässä Marjatta Kaurala ja Junani Iivari, jossa kysymys asumisesta on yksi keskeisimmistä vapautuvan vangin tarpeista ja merkittävä tekijä sosiaalisessa integroitumisessa (Kaurala & Iivari 2017, 316). Asunto on fyysinen tila eikä vastaa samaa kuin käsite kodista. Kodiksi määritellään elettyä ja koettua tilaa, jossa on tunnelataus. Kodittomuuden äärimmäinen muoto on oman tilan puute, sellaisen tilan uupuminen, johon kuuluu. Kokemus kuulumisesta ymmärretään tärkeäksi: ihminen kuuluu paikkaan ja paikka ihmiselle. Koti on välttämätön paikka, jossa toteutuu huolenpito, hoiva ja arjen ylläpito. (Granfelt 1998, 104, 114.)

Valvotun koevapauden kautta voitaisiin loiventaa siirtymää vankilasta vapauteen. Tähän nivelvaiheeseen tulisi kiinnittää systemaattista huomiota, kun vastuu henkilön kanssa työskentelystä siirtyy toiselle viranomaiselle. Kun viranomaisverkostot tietävät vapautuvan vangin tilanteesta osataan häntä tukea siviilielämään liittyvissä asioissa. Monipuoliset yhteistyöverkostot lisäävät ammattilaisten keskinäistä työn tuntemista sekä edesauttavat vangin asioiden hoitamista

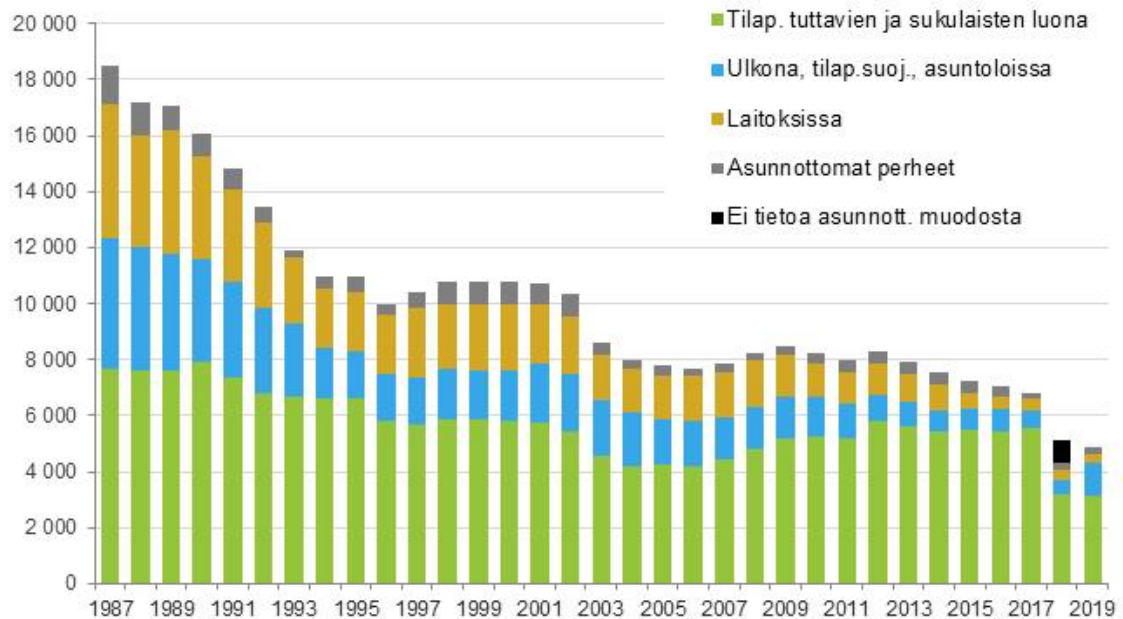
vapautumisen jälkeen. Hyvin alkanut kuntoutus on monin paikoin hyödytöntä, jos kuntoutus ei jatku vapautumisen jälkeen. Erityisen tärkeitä elementtejä vankilasta vapauduttaessa olisi mahdollisuus omaan asuntoon, työpaikka, toimeentulo sekä tukiverkosto. Hyvää kuntoutusta ylläpitää myös sosiaalinen verkosto, joka ei olisi kytköksissä päihteisiin tai rikollisuuteen sillä päihteiden käyttö lisää aina riskiä syyllistyä rikoksiin. Päihteettömyys taas lisää huomattavasti mahdollisuuksia pysyä vapaudessa. (Knuuti 2016.)

Moni vankilaan tullessa ja sieltä vapautuessa on asunnoton. Vuonna 2015 vapautuneista vankeusvangeista 71 prosentille tehtiin vapauttamissuunnitelma, joiden perusteella asuntoa tarvitsevien osuus vaihteli neljäsosasta kolmasosaan. Syitä vaihteluun toi muun muassa se oliko kyseessä vankeusvanki, sakkovanki tai tutkintavanki. Myöskään kaikki eivät vankeusaikana ilmoita asunnottomuudestaan eikä vapauttamissuunnitelmaa tehdä kaikille. Edellytykset selvitä vapaudessa sekä palveluiden tarve siviilissä arvioidaan vapauttamissuunnitelmassa (Kaurala & Iivari 2017, 316.) Kunnat, järjestöt ja sidosryhmät vastaavat vankilasta vapautuvien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien asunnon saannista yhdessä Oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Helsingiläisten asunnottomina vapautuvien vankien asumispalveluista vastaa Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimiala. (Helsingin kaupunki 2017, 43.)

Pienentämällä asunnottomuutta vähennetään inhimillistä kärsimystä, todetaan Anna Leppön (2018) toimittamassa Vapautuvien asumisen tuki- käsikirjassa. Teoksen mukaan on arvioitu yhden asunnottoman asuttamisen säästävän yhteiskunnan varoja vuodessa noin 10 000-15 000 euroa. Asuntoa pidetään peruslähtökohtana elämänhallinnalle sekä sosiaalisen kuntoutuksen käynnistämiseksi. Vuosina 2008-2011 sekä 2012-2015 toimineet hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmilla Paavo I:llä ja Paavo II:lla on saatu asunnottomuus Suomessa laskuun, mutta positiivinen kehitys ei koske vapautuvia vankeja. (Leppo 2018, 8.) Suomessa vangeista noin kolmas vapautuu asunnottomana ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavissa asunnottomia on noin joka kymmenes. VAT-verkosto eli Vapautuvien asumisen tuen- verkosto pyrkii vähentämään ja ennaltaehkäisemään asunnottomuutta rikostaustaisten henkilöiden keskuudessa. (Kriminaalihuollon tukisäätiö 2019.) Vapautuvien vankien ja yhteiskuntaseuraamusta suorittavien henkilöiden keskuudessa asunnottomuus on edelleen yleistä. Työtä on jatkanut asunnottomuuden ennaltaehkäisyohjelma AUNE vuosina 2016-2019. (Leppo 2018, 8.)

Rikosseuraamuslaitos osallistui AUNE-hankkeeseen sen toimintavuosina. Hankkeen tavoitteena oli pyrkiä turvaamaan rikosseuraamusasiakkaiden asuminen eri elämäntilanteissa. Rikosseuraamuslaitoksen osalta hankkeessa pyrittiin tukemaan vankilasta vapautuneiden ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien asunnonsaantia, asumisvalmennusta, elämänhallintaa ja vähentämään asunnottomuutta. Noin 30-35 prosenttia vankilasta vapautuneita vapautui asunnottomina. Yhdyskuntaseuraamusta suorittavista noin 10-15 prosenttia on asunnottomia. Rikosseuraamusasiakkaista asunnottomuus koskee noin 2000 ihmistä. Riskiryhmiin kuuluvat nuoret ja lyhyitä tuomioita suorittavat, joiden tilanteisiin ei ehditä puuttua tuomion aikana.

Rikosseuraamuslaitoksen mukaan *syyllystyminen uusiin rikoksiin on yleisempää heti vapautumisen jälkeen erityisesti asunnottomana vapautuneiden kohdalla*. Asumisen tuella ei myöskään tarkoiteta pelkkää asumisen opettelua vaan laajemmin arjen taitojen oppimista ja elämän opettelua. (Rikosseuraamuslaitos 2019a.) Tuloksekkainta kuntoutuminen vankila olosuhteissa on silloin, kun se on kytketty yhteiskunnassa selviytymistä tukeviin toimiin. Myös yhteyksien säilyttäminen vankilan ulkopuolelle on tärkeää. (Knuuti 2016.)

Taulukko 1. Asunnottomuus Suomessa 1987-2019 (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2020).

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n teettämän selvityksen *Asunnottomat 2019* mukaan Suomessa oli vuonna 2019 lopussa 4 600 yksin elävää asunnottomaa. Asunnottomia perheitä ja pariskuntia oli 264. Sekä pitkäaikaisasunnottomien että nuorten asunnottomien määrä laski alle 1 000 henkilöön. Asunnottomia oli 97 kunnassa. Asunnottomia naisia oli 1 190. Naisten osuus asunnottomista on kasvanut 2000-luvulla 17 prosentista 26 prosenttiin, vaikka asunnottomien naisten määrä on viime vuosina vähentynyt. Vuoteen 2018 verrattuna yksinelävien asunnottomien määrä väheni Helsingissä, Espoossa, Turussa ja Jyväskylässä. Yksinelävien asunnottomuus lisääntyi Vantaalla ja Tampereella ja Oulussa. Pääkaupunkiseudun osuus koko maan asunnottomista oli 52 %. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2020.)

3.4 Vapautumisvaihe ja nivelvaiheen tukeminen

Tämä kappale esittelee rangaistuksen etenemisen vapautumisvaiheeseen. Millaisia toimenpiteitä se vaatii ja mitä mahdollisuuksia vapauttamisvaiheessa on rangaistusta suorittavalle. Kappale avaa myös desistanssin termin, jolla tarkoitetaan rikollisuudesta irrottautumista. Desistanssin kehittymisellä on ratkaiseva osuus uuden rikoksettoman elämän omaksumiseen.

Vapauttamisvaiheella tarkoitetaan nivelvaihetta, jossa henkilön kanssa työskentelyn vastuu siirtyy toisille viranomaisille. Vankilasta vapautuvan kannalta on tärkeää, että viranomaisverkostoissa tiedetään juuri vapautuneen tilanteesta ja henkilöä voidaan tukea siviilielämässä. Olennainen merkitys on myös sillä, että vankilasta vapautuva on jo ennen siviiliin pääsyä keskustellut tulevaisuudessa kohtaamiensa viranomaisten kanssa. Näitä yhteistyöverkkoja vankilat pyrkivät kehittämään jo vankilassa olon aikana, jotta vangin asioiden hoitaminen olisi sujuvaa ja ammattilaiset tuntisivat kattavammin toistensa työtä. (Knuuti 2015.)

Porttiteatteri tukee vapautumisvaiheessa olevan vangin sekä jo vapautuneen integroitumista takaisin yhteiskuntaan osallisuuden ja yhteisöteatterin avulla. Toimintaan osallistuville, vielä rangaistustaan suorittaville vangeille Porttiteatteri toiminta on osa vapauttamissuunnitelmaa. Porttiteatteri voidaan nähdä osana vankilasta vapautuvan tukityötä.

Rikoksettoman elämäntavan valmiuksia aletaan tavoittelemaan jo vankilassa olon aikana. Rangaistusajan toiminta suunnitellaan edistämään elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Vangin sijoitusvankila vastaa rangaistusajan suunnitelman toteuttamisesta ja tarkentamisesta. Suunnitelmaa täydennetään myöhemmin vapauttamissuunnitelmalla, jossa ovat mukana viranomaiset vangin kotikunnasta tai asuinkunnasta. Vapauttamisvaiheeseen voi mahdollisuuksien mukaan kuulua valvottu koevapaus. (Rikosseuraamuslaitos 2019b.)

Vapautumisen valmistelua aletaan käsitellä reilusti ennen todellista vapautumista. Pitkää tuomiota suorittavien keskuudessa vapautumista aletaan valmistelemaan noin puoli vuotta ennen, kun taas lyhyttä rangaistusta suorittaville valmistelu voidaan aloittaa pian vankilaan tulon jälkeen. Osa suunniteltua vapauttamista on valvottu koevapaus. Rangaistustaan suorittavan vangin sijoittajayksikkö päättää palveleeko koevapaus yhteiskuntaan integroitumista sekä pystyykö vanki noudattamaan koevapauden ehtoja. Jos valvottu koevapaus todetaan mahdolliseksi, aloitetaan sen suunnittelu pitkää rangaistusta suorittavalla noin vuotta ennen vapauttamista. (Rikosseuraamuslaitos 2019c.)

Kuntouttavan toiminnan ensisijainen tavoite rikosseuraamusalalla on desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen. Desistanssin toteutuminen on prosessi, jossa sitä kuljettavat sosiaaliset ja psykologiset tekijät joko edesauttaen desistanssin kehitystä tai vaikeuttavat sen etenemistä. Tärkeää prosessissa ovat elämäntapahtumien merkitykset, joita rikollisuudesta irrottautuva itselleen antaa. Desistanssipolut nähdään harvoin suoraviivaisina polkuina määränpähän, vaan rikoksista irrottautuminen tapahtuu vaiheittain sen konkretisoitumalla rikollisuuden tiheyden, vakavuuden ja monipuolisuuden asteittaisena vähenemisenä. Desistanssipolussa voi nähdä kaksi eri vaihetta tai astetta: Primaari desistanssi tarkoittaa rikollisen toiminnan keskeytymistä, kun taas sekundaari desistanssi ilmaisee pitempiketoista prosessia, jossa henkilökohtainen identiteetti muotoutuu ja uusi identiteetti sisäistetään. (Granfelt 2015, 11.)

4 Tutkimusasetelma

Tässä luvussa kerron tutkimusprosessin etenemisen vaihe vaiheelta. Ensin kerron opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteet, jonka jälkeen esittelen tutkimuskysymykset. Esittelen ja perustelen laadullisen tutkimuksen tutkimusmenetelmälliset valintani aineiston keruumenetelmän sekä aineiston analyysimenetelmän. Sen jälkeen esittelen tutkittavan kohderyhmän. Aineiston analyysissä esittelen analyysin toteutuksen ja lopuksi puntaroin opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Menetelmien kuvauksen kautta on tarkoitus selventää keinoja, joiden kautta saadut tulokset on pystytty selvittämään.

4.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja aikataulu

Opinnäytetyössäni pyrin selvittämään Porttiteatteri Ry:n toiminnassa mukana olevan sosiaaliohjauksen roolia ja merkitystä yhteisöteatterin toiminnassa sekä sosiaaliohjauksen hyötyjä ja tuloksia sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana. Tutkin myös, mitä sosiaaliohjauksen tulo taiteelliseen yhteisöön on tuonut tullessaan työyhteisöstä ja moniammatillisuudesta käsin.

Opinnäytetyö pohtii, kuinka sosiaaliohjauksella tuetaan Porttiteatterin toiminnan painopisteitä vankilasta vapautteen siirtymistä, tulevaisuuden rakentamista, osallistavan yhteisöteatterin tukemista sosiaalisen kuntoutuksen työotteella, minäkuvan uudelleen tarkastelun tukemista ja yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä muita nivelvaiheen kysymyksiä, jolla tarkoitetaan vankilasta vapautumisen jälkeistä aikaa. (Avustushakemus 2019.) Opinnäytetyö selvittää, miten Porttiteatterin osallistajat ovat kokeneet sosiaaliohjaajan läsnäolon yhteisöteatteritoiminnassa. Se tarkastelee myös mitä hyötyä osallistajat ovat kokeneet sosiaaliohjauksen mukaan tulosta. Opinnäytetyön tarkoitus on nostaa esille haastatteluiden kautta tulleita tuloksia sekä käsitellä haasteita, joita sosiaaliohjaus voi yhteisöteatteritoiminnassa ja moniammatillisessa työyhteisössä kohdata.

Sosiaalialan jalkautuminen ammatilliseen teatteritoimintaan nähdään uutena ja erityisenä toimintana. Opinnäytetyön tulokset on saatu antamalla ääni niin Porttiteatterin osallistujille, kuin toiminnasta vastaaville ammattilaisille. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää miten sosiaalista kuntoutusta ja osallisuutta tukevassa yhteisöteatteri taidetoiminnassa hyödytään sosiaalialan ammattilaisen työstä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tarkoitukseni on selvittää yhteisöteatteritoimintaan osallistuvien asiakkaiden kokemuksia sosiaaliohjaajan roolista ja tuesta yhteisöteatteritoiminnassa, sekä toiminnasta vastuussa olevien ammattilaisten näkemyksiä sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta yhteisöteatterissa sosiaalisen osallisuuden vahvistajana. Tutkimus pyrkii herättämään keskustelua taiteen ja sosiaalialan yhdistämisen hyödyistä yhteiskunnalle.

Opinnäytetyöni prosessi alkoi loppuvuodesta 2019, jolloin silloinen valmistumisaikataulu muodostettiin. Opinnäytetyön alkuperäinen aikataulu oli toteuttaa haastatteluosuudet

Porttiteatterin kevätkauden loppupuolella huhti-toukokuussa ja haastattelujen litteroinnin ja analyysin tapahtuvan alkukesän 2020 aikana. Valmis opinnäytetyö oli tarkoitus palauttaa elosyyskuussa 2020.

Suomen rantautuneen Covid-19 viruksen ja siitä seuranneen poikkeustilan myötä haastatteluai-kataulun toteutus venyi alkukesään 2020. Alkuperäinen suunnitelma viivästyí noin kolmella kuu-kaudella. Opinnäytetyön toteutuksen kokonaisuuteen ehdittiin myös suunnitella vaihtoehtoinen haastatteluosuus, joka olisi valmisteltu kirjalliseen muotoon ja kirjallisista vastauksista olisi tehty koonti, jos toiminta ei olisi enää jatkunut keväällä 2020. Porttiteatteri ry jatkoi toimintaansa kuitenkin 13. huhtikuuta 2020, jolloin haastattelut päästiin toteuttamaan kasvotusten ja siihen liittyvän tutkimusmenetelmän kuvaus on aiheellinen. Tutkimusluvut opinnäytetyölle on saatu Rikosseuraamuslaitoksen Keskuslaitokselta sekä Porttiteatteri ry:ltä.

Opinnäytetyöprosessissa on noudatettu tutkimuseettisiä lähtökohtia. Toteutetut haastattelut on tehty vapaaehtoisesti ja osallistujien yksityisyyden suojaa ja anonymiteettia kunnioittaen. Aineiston keruun jälkeen litteroin materiaalin, analysoin ja raportoin hallussani olevan aineis-ton. Lopullisen työn palautin marraskuussa 2020.

4.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteiden saavuttamiseksi tutkimuskysymyksiksi nousivat:

- *Miten osallistujat ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana Porttiteatterin toiminta-*
- *Millaisena ammattilaiset ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana työyhteisöä ja Porttiteatterin toimintaa?*

4.3 Laadullinen tutkimus ja puolistrukturoitu teemahaastattelu

Tämä opinnäytetyö on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan ilmiötä, jota tutkitaan ja ymmärtämään sitä syvällisesti. Tarkoituksena laadullisessa tutkimuksessa on kuvata ilmiötä, ymmärtää sitä sekä pyrkiä tulkitsemaan sitä parhaalla mahdollisella tavalla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pohditaan merkityksiä, joita ihmiset eri asioille antavat ja kuinka reaalimaailma koetaan ja nähdään. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ei tee ennakko-oletuksia eli sen sanotaan olevan hypoteesitonta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija lähtee liikkeelle ajatuksesta, että kaikki tieto on tutkittavilla. (Kananen 2008, 24-28.) Tässä opinnäytetyössä kvalitatiivisen tutkimuksen kohteina ovat olleet yhteisöteatteritoiminnassa mukana olleet vapautuneet - tai vapautumisvaiheessa olevat vangit.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan teemahaastattelu lähtee oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, ajatuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia kyseisellä menetelmällä. Kirjoittajien mukaan teemahaastattelun olennaisin osa on sen eteneminen tiettyjen keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan saaden tutkittavien äänet kuuluviin. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän, vuorovaikutuksessa luomat merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua ja on puolistrukturoitu siksi, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat kaikille haastateltaville samat.

Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui puolistrukturoitu teemahaastattelu sen joustavuutensa takia. Puolistrukturoidusta haastattelumuodosta ei ole yhtä määritelmää, mutta puolistrukturoiduille menetelmille on ominaista, että haastattelussa yksi näkökohta lyödään lukkoon, mutta ei kaikkia. Yhtenä ominaispiirteenä voidaan puolistrukturoidussa haastattelussa pitää ajatusta, että haastattelukysymykset ovat kaikille samat, mutta haastattelija voi vaihtaa kysymysten järjestystä tai sanamuotoja. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 47.) Haastattelu on menetelmänä joustava ja sopii monen kaltaisiin tutkimuksiin. Haastattelussa osallistuja voi myös tuoda mielipiteensä aktiivisesti esille olemalla sellainen kuin on, haastattelun rajoittamatta osallistujan persoonaa. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2001, 191.) Haastattelussa tutkijalla on myös mahdollisuus toistaa kysymys, selventää ilmauksia, oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä sekä olla dialogissa tiedonantajan kanssa. Haastattelussa tutkijalla on myös mahdollista esittää kysymykset valitsemassaan järjestyksessä saadakseen mahdollisimman paljon tietoa tukittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1.) Teemahaastattelulla haastateltavien puhe muotoutuu osaksi laajempaa kontekstia, joka pyrkii vastaamaan tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. Tämän tutkimuksen kannalta juuri osallistujien ja kokijoiden näkökulma on merkittävä ja siksi haastattelusta esille tulevat mielipiteet selventävät ja syventävät tämän opinnäytetyön tutkimusta.

4.4 Aineistonkeruu ja sen kuvailu

Opinnäytetyön tulokset sain haastatteluista saaduista aineistoista. Aineistoa kerätessä käytin kysymysrunkoa, joka on teemahaastattelulle yleistä. Teemahaastattelun runko (liite 4) oli rakennettu pääasiassa sosiaaliohjaajan roolin ympärille. Haastattelukysymyksissä keskityttiin aiheisiin, kuten: Ovatko Porttiteatterin toiminnan osallistajat tietoisia sosiaaliohjaajan mukana olosta, onko osallistujien mielestä Porttiteatterin toiminnassa tarve sosiaaliohjaukselle, miten osallistujat ovat käyttäneet sosiaaliohjaajan palveluita, miten he ovat hyötäneet sosiaaliohjaajan toiminnasta, onko sosiaaliohjaajan rooli ollut osallistujien mielestä aktiivinen ja helposti lähestyttävä, ovatko osallistujat saaneet projektin aikana tarpeeksi tukea sosiaaliohjaajalta ja apua mahdollisiin ongelmiinsa, sekä voisiko sosiaaliohjaaja tukea yhteisöteatterin osallistujia vielä paremmin yhteisönä tai yksilötasolla? Osallistujien haastattelussa kysymysrungon

yläotsikot olivat: *toiminnasta, tarve ja kehitys*, joiden alle kuului kahdesta kolmeen kysymystä. Toiminnasta vastaavien haastattelurungon yläotsikot olin nimennyt *tarve, näkyvyys ja kehitys*.

Haastattelu on tiedonkeruunmuotona joustava, mutta haastatteluun osallistuvaa tulee aina informoida kattavasti. Haastatteluun ryhtyessä tulee tutkijan informoida haastateltavaa tutkimuksen tavoitteista ja menettelytavoista. Samalla kuitenkin tasapainoillen, kuinka paljon yksityiskohtaista tietoa tulee antaa, jotta tutkija saa tutkittavan mahdollisimman luonnollisen toiminnan kuvatuksi. Hirsjärvi ja Hurme (2001,20) kirjoittavat teoksessa Tutkimushaastattelu vaikeudesta antaa yleispätevä ohje liiallisen informaation rajasta ja tutkittavalle tärkeän ja olennaisen tiedon välillä. Periaatteena jokaiseen suostumukseen tulisi kuitenkin olla, että haastateltava on saanut asianmukaisen informaation sekä hänellä on oikeus osallistua tai olla osallistumatta saamansa tiedon perusteella.

Tutkimukseen haastattelin seitsemää Porttiteatterin toimintaan osallistuvaa rikos- ja päihde- taustaista henkilöä, iältään haastateltavat olivat noin 40-70-vuotiaita sekä kolmea Porttiteatterin työntekijää. Haastattelut nauhoitettiin ja purettiin litteroimalla ne kirjalliseen muotoon, jonka jälkeen ne analysoitiin sisällönanalyysin keinoin.

Tähän opinnäytetyöhön olin myös pyytänyt tarvittavat luvat Rikosseuraamuslaitokselta. Tutkimuksen eettisyyden takaamiseksi pidin huolen, että jokainen haastatteluun osallistunut oli saanut tarpeeksi tietoa haastattelun sisällöstä käyden läpi saatekirjeen (liite 3) jokaisen kanssa ennen haastattelun aloittamista sekä informoiden, että haastattelut nauhoitetaan mutta haastatteluaineisto tuhotaan opinnäytetyön valmistuttua. Haastateltaville toimintaan osallistuville informoitiin myös, että heidän anonymiteetti taataan siten, että heitä ei voi opinnäytetyön haastatteluista tunnistaa. Haastateltavien kanssa kävin myös läpi heidän oikeutensa sekä haastattelun edetessä muistutin osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu. Tutkimusvastausten luotettavuutta korosti osallistujien mielenkiinto tutkimusta kohtaan ja mielekkyys osallistua Porttiteatteriin liittyvään tutkimukseen. Haastattelun aikana kysymyksiin sai vastata omin sanoin ja niin lyhyesti tai pitkästi kuin tarpeelliseksi katsoi. Erään haastattelun kohdalla jouduin pyytämään haastateltavaa palaamaan takaisin keskusteltavaan aiheeseen, mutta tämä oli inhimillinen jatkumo haastattelun ollessa puolistrukturoitu ja edeten siten liukuen eteenpäin.

Haastattelusta saatua materiaalia kuvailin opinnäytetyössä toisinaan laajasti ja toisinaan irrottaen haastatteluista tärkeänä pitämiäni suoria lainauksia. Luvat ja haastattelukysymykset löytyvät tämän opinnäytetyön liitteistä 1-3.

Lähes kaikki opinnäytetyöhön kuuluvat haastattelut tehtiin Porttiteatterin harjoitusten yhteydessä aikatauluttamalla ne osaksi toimintaa. Kaksi haastatteluista pidettiin kesäkuussa 2020 ulkona Porttiteatteriin kuuluvan Häiriintynyt haitari- yhtyeen bänditreeneissä. Vertaisohjaajien haastattelu, että ammattilaisten haastattelut etäyhteyden välityksellä.

Opinnäytetyöni haastatteluiden kohderyhmänä toimivat Porttiteatterilaiset, jotka ovat olleet mukana luomassa kevään 2020 aikana Porttiteatterin uusinta teosta. Tätä opinnäytetyötä tehdessä Porttiteatterin tuleva näytelmä on siirretty saamaan ensi-iltansa joulukuussa 2020.

Haastattelin myös Porttiteatterin toiminnan ammattilaisia saadakseni mahdollisimman laajan käsityksen sosiaaliohjauksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta yhteisöteatteritoiminnassa. Osallistujien haastattelut toteutin kahdella tavalla, haastattelin Porttiteatterin vertaisohjaajia teemahaastattelumenetelmää käyttäen parihaastatteluna sekä muut osallistujat yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastatteluun osallistuneita vapautuneita tai vapautumisvaiheessa olevia henkilöitä oli haastattelussa viisi. Pidin myös etäyhteyden välityksellä yhteisen ryhmähaastattelun Porttiteatterin toiminnasta vastaaville taiteen- ja sosiaalialan edustajille teemahaastattelun raameissa. Moniammatilliseen toiminnasta vastaavien haastatteluun osallistuivat Tuija Minkkinen, ohjaaja-pedagogi, Sanna Salmenkallio, muusikko ja toinen taiteellinen vastaava sekä Porttiteatterin sosiaaliohjaaja Tatjana Tapanainen.

Haastatteluissa tarkoituksena oli saada mahdollisimman laajasti informaatiota ja avata kokemuksia sosiaaliohjauksen hyödyistä ja tarpeesta toimintaan osallistuneiden näkökulmasta ja toisaalta saada tietoa moniammatillisessa työyhteisössä toimimisesta sekä työskentelystä marginaalissa olevien rikostaustaisten osallistujien kanssa Porttiteatteri ry:ssä. Aineiston keräämiseen käytin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut ammattilaisten ja teatterilaisten välillä olivat teemoiltaan samankaltaisia ja haastattelurunkoon oli suunniteltu samanlaiset luokittelut, jotka kulkivat nimikkeillä tarve, näkyvyys ja kehitys.

Haastateltavista neljä on ollut Porttiteatteritoiminnassa mukana ennen sosiaaliohjaajan mukaan tuloa ja kolme haastateltavista on tullut mukaan toimintaan sosiaaliohjaajan mukaan tulon jälkeen. Tämä opinnäytetyö ei keskittynyt Porttiteatterilaisten taustaan tai vankila- ja päihdehistoriaan vaan kokemuksiin ja tuntemuksiin sosiaaliohjaajan roolista sekä sosiaaliohjauksesta saaduista hyödyistä osallistujien elämässä. Litteroidun aineiston laajuus oli 61 sivua, fontti Trebuchet MS, kirjainkoolla 10 sekä rivivälillä 1,5. Haastatteluiden kesto oli noin 30-60 minuuttia.

4.5 Aineiston analysointi

Analysoitavan aineiston keräsin haastattelemalla. Ennen analyysia piti haastattelumateriaali työstää tarkasteltavampaan muotoon, joten seuraava tehtäväni oli litteroida nauhoitettu materiaali kirjalliseen muotoon. Äänitallenteena haastattelumateriaalia oli yli neljä tuntia, jonka kirjoitin tarkalleen sana sanalta ylös. Haastattelumateriaalin purkamista työstin noin 40 tuntia kesä-heinäkuussa 2020. Kirjallista ainestoa olisi tästä eteenpäin helpompi työstää analysointivaiheessa.

Haastatteluita tehdessäni luottamukseni ja osaamiseni haastattelijana kehittyi. Puolistrukturoitu teemahaastattelu antoi mahdollisuuden joustavuuteen esittää kysymykset haluamassani järjestyksessä sekä edellisistä haastatteluista oppineena tiesin mihin kysymyksiin keskittyä ja kuinka ilmaista kysymykseni oikein saadakseni tutkimukselleni tärkeää aineistoa. Haastatteluaineiston analyysin toteutin purkamalla aineiston, värikoodaamalla sen helpottamaan tulkintaa ja etenemällä analyysiin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136).

Tutkija Timo Laineen (Jyväskylän yliopiston filosofian laitos) kehittäneen laadullisen tutkimuksen analyysin rungon esittelee Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi teoksessa ”Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi” (2018, 104). Tuomi ja Sarajärvi referoivat Laineen runkoa teoksessaan pitäen kuvauksen samana:

1. Päätä mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee VAHVA PÄÄTÖS.
2. a. Käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältävät kiinnostukseesi.
b. Kaikki muu jää pois tästä tutkimuksesta!
c. Kerää merkityt asiat yhteen ja erilleen muusta aineistosta.
3. Luokittele, teemoita tai tyypittele aineisto.
4. Kirjoita yhteenveto.

Laadullisen tutkimuksen analyysin runko seuraa vaihteita, jossa ensimmäisenä tutkija päättää mikä on aineistossa tärkeintä tutkimuksen tutkimuskysymyksiin vastaamisen kannalta ja kaikki epäoleellinen aineisto karsitaan pois. On valittava rajattu, kapea ilmiö, josta kertoa kattavasti kaikki mahdollinen ja pidettävä huoli, että tutkimuksen tarkoitus, tutkimustehtävä tai tutkimusongelma on linjassa tutkittavan kohteen kanssa. Rungon toisessa kohdassa puhutaan aineiston litteroinnista tai koodaamisesta tutkijalle itselleen sopivimmalla tavalla. Aineiston koodaaminen toimii muistiinpanoina, auttaa jäsentämään aineistossa käsiteltävää asiaa, auttaa kuvailemaan tekstiä, toimii aineiston jäsenyyksen testausvälineenä sekä toimii osoitteena tekstin eri kohtia etsiessä. Sen jälkeen tutkija pelkistää jäljelle jääneen aineiston ilmaukset luokitellen, teemoitellen ja tyypitellen. Vaikka Laineen tekemän rungon kolmas kohta nähdään helposti varsinaisena analyysinä ei sen toteutuminen ole mahdollista ilman kahta ensimmäistä kohtaa. Luokittelulla tarkoitetaan aineiston järjestämisen muotoa, jonka avulla voidaan yksinkertaisimmillaan määritellä luokkia ja laskea kuinka usein annetut luokat löytyvät aineistosta. Luokittelu on mahdollista esittää taulukkona. Teemoittelussa painottuu aineiston pilkkominen ja ryhmittely eri aihepiirien mukaan, jonka jälkeen tutkija pystyy vertailemaan eri teemojen esiintymistä aineistossa. Tyypittelyllä tarkoitetaan aineiston ryhmittelyä tietyiksi tyypeiksi. Tyypittelyssä etsitään aineistosta yhteisiä ominaisuuksia, joista voidaan muodostaa yleistys, tyypiesimerkki. Tyypittelylle ominaista on tiivistää samaa teemaa koskevat näkemykset yleistykseksi. Lopuksi näiden menettelyjen jälkeen tutkija tekee yhteenvedon. Esitellyn rungon pohjalta toteutin oman tutkimukseni analyysin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 104-107.)

Joidenkin haastateltujen kerronnassa oli kohtia, jotka alkoivat sivuamaan muuta kuin teema-haastattelun sisältöä. Nämä sisällöt jätin aineistosta analysoimatta sillä tiesin jo litterointivaiheessa niiden olevan irrelevantteja tutkimuskysymyksiini nähden ja jäivät siksi pois. Omasta aineistostani etsin ja värjäsin eri värillä ne kohdat, jotka minusta kuuluivat tutkimukset sisältöön. Aineiston järjestelemisellä värikoodein halusin antaa jokaiselle tapaukselle eli tukittavalle kohteelle jonkin arvon aineisto materiaalissa (Hirsjärvi ym. 2001, 208).

Tutkimuksen kannalta epäolennaista tietoa olivat muistot, jotka haastattelu oli tuonut mieleen, mutta jotka eivät vastanneet niihin kysymyksiin millaista aineistoa olin keräämässä. Tutkimukseen liittyvän aineiston erottelu muusta aineistosta, oli tutkimuskysymysteni myötä alkuun selkeää, sillä tutkimuskysymykset oli helppo erottaa muusta aineistosta. Sosiaalista kuntoutumista tarkastelevat teemat ja siten hyödyn merkitykset taas oli poimittava toisinaan aineistosta siten että kokemuksia ja tarinoita oli tulkittava enemmän.

Teemoittelin aineistoa eri aihepiireihin, kuten missä kohdissa aineistosta nousi esille sosiaalisen kuntoutumiseen liittyviä teemoja tai miten paljon moniammatillisuuden käsite esiintyy toiminnasta vastaavien ja jopa osallistujien puheessa. Aineiston luokittelua tein, kun jäsentelin materiaalia ja halusin saada selville sosiaaliohjauksesta nousseiden positiivisten ja negatiivisten ilmauksien määrän. Koodasin materiaalia myös värikoodein käyttäen vihreää ilmaisemaan positiivisen ja kehitysehdotuksen antavan ilmauksen, keltaista ilmaisemaan neutraalia kommenttia ja punaista ilmaisemaan negatiivista tai ennakkoluuloista kommenttia. Näin sain itselleni myös visuaalisen kuvan, joka helpotti analyysin työstämistä.

4.6 Sisällönanalyysi

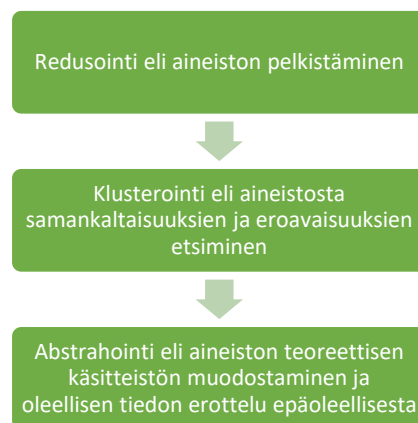
Laadullisen tutkimuksen analyysi voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Toisen ryhmän analyysia ohjaa teoreettinen tai epistemologinen eli tietoteoreettinen asemointi. Toiseen ryhmään taas voidaan soveltaa teoreettisia tai epistemologisia lähtökohtia, mutta ne eivät ohjaa niitä lähtökohtaisesti. Temaattinen analyysi ja sisällönanalyysi kuuluvat viimeiseksi mainittuun. Sisällönanalyysi on klassinen analyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103.) Tutkimukseni keskittyy Porttiteatteriin osallistuvien harrastajien ja toiminnasta vastaavien käsityksiin sosiaaliohjaajan roolista ja sosiaaliohjauksesta saadun hyödyn merkityksiin, jotka tuon tutkimuksessani esiin. Aineistosta nousseiden käsitysten ja merkitysten kautta pääsin vastaamaan tutkimuskysymyksiini ja tutkijana ymmärtämään mitä vastausten kautta halutaan kertoa ja kuinka ne syventävät sosiaalisen kuntoutumisen vahvistumista aineistosta esille tulleiden vastausten kautta, kuin myös tutkimuksessa käytetyn teorian pohjalta. Aineistoa käsittelin sisällönanalyysimenetelmällä.

Laadullisen aineiston analyysissä puhutaan induktiivisesta tai deduktiivisesta sisällönanalyysistä. Tässä tutkimuksessa on kyse aineistolähtöisestä eli induktiivisesta aineistosta sillä toteutin tutkimukseni haastattelemalla Porttiteatterin osallistujia sekä toiminnasta vastaavia.

Induktiivisen aineiston analyysi on kolmivaiheinen, jonka kuvaan tarkemmin alla (kuvio 5). Sisällönanalyysi voidaan siis tehdä aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121-122.)

Kanasen (2008) mukaan sisällönanalyysissä taas voidaan erottaa kaksi tapaa, jotka ovat sisällön analyysi ja sisällön erittely. Sisällön analyysi kuvaa aineistoa tiivistetyssä ja yleisessä muodossa ja jonka tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. Selkeys edellyttää aineiston tiivistämistä ja uudelleen muotoilua. Redusointi eli pelkistäminen on yksi sisällönanalyysin vaiheista, jota seuraa klusterointi eli samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien läpi käyminen koodatusta aineistosta, jonka jälkeen tutkija etenee abstrahointivaiheeseen, jolla tarkoitetaan epäoleellisen tiedon erottelua oleellisesta ja muodostetaan tutkimukselle teoreettinen käsitteistö. Sisällönanalyysin voi joko tehdä aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Kvantitatiivisesti aineistoa kuvataan sisällön erittelyssä. (Kananen 2008, 94.)

Alla olevassa kuviossa 5 kuvaan, kuinka sisällönanalyysin prosessi etenee pelkistetysti:

Kuvio 5. Sisällön analyysin vaiheet

Omassa tutkimuksessani sain litteroitua kaikki haastattelut elokuuhun 2020 mennessä, jonka jälkeen siirryin sisällönanalyysin ensimmäiseen vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe oli redusoida eli pelkistää aineisto, jotta ainoastaan tutkittava osuus jäisi jäljelle. Pelkistin myös aineistosta kerätyt tutkimukseen liittyvät ilmaisut (kuvio 6).

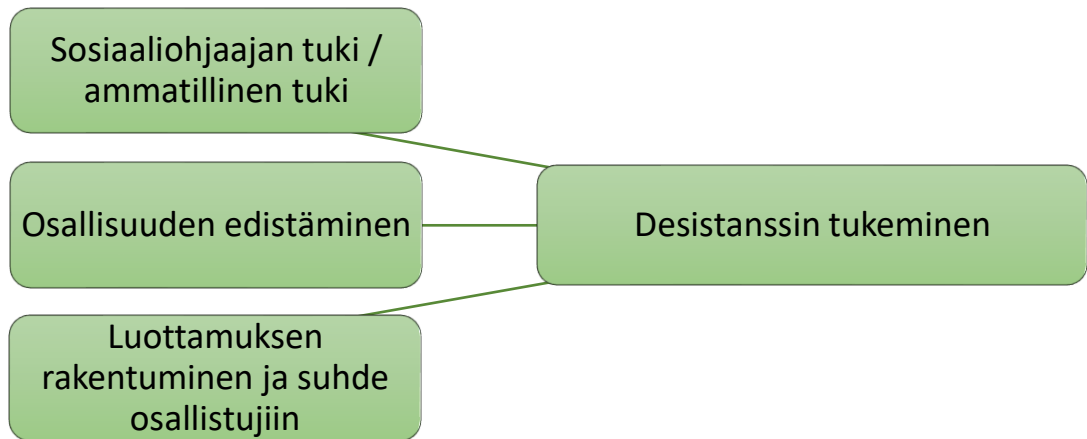
Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus
<p>”Me katotaa kalenterista aika ni sit mul on niiku rauha sitten keskittyy treeneihi, et mä tiiän et mä katon Tattiksen kaa näit huomenna kello kymmenen. Niiku et mul tulee se just et saa keskittyy siihe mitä varten mä oon Porttiteatteris harrastamas.”</p>	<p>-On ollut yhteistyössä sosiaaliohjaajan kanssa - Pystyy keskittymään treeneihin</p>
<p>”Nyt varmasti on niinku huomattavasti helpompaa tää et se tulee saman tien sitte se mitä sä niinku haet et mä en niiku varmaa tehokkaampaa tapaa - niinku auttaa niinkun yksittäist ihmistä niinku tiedä (kuin se että so.ohjaaja on treeneissä mukana) - tulee tällanen niinku terapia puoli - on ihmisen henkinen oma, henkilökohtanen sisäpuolinen juttu minkä hän joutuu itse työstää mut sitte on tää niiku virkamieskoneisto, jonka kautta joutuu kuitenkin nousemaan, nousemaan omille jaloilleen ja sitte sosiaaliohjaajan läsnäolo ku se on mukana siinä prosessissa niin lähellä ni se on - tehostaa sitä huomattavasti - sen tavoitteen saavuttamista mikä on siis sopeutuminen.”</p>	<p>-Haettuun apuun tartutaan heti ja asioille haetaan ratkaisua.</p> <p>-Sosiaaliohjaajan läsnäolo treeneissä nähdään tehokkaana.</p> <p>-Toiminnassa pidetään huolta henkisestä ja ulkoisesta arjessa tapahtuvasta hyvinvoinnista, joissa päämääränä sopeutuminen.</p>
<p>”Sillon ku meil alko sosiaaliohjaaja ni kyl siel oli muuttama sitä mieltä, että miks tommonen sossu tänne tarvii tulla.”</p>	<p>- Kokenut että alussa osalla osallistujista on ollut ennakkoluuloja</p>

Kuvio 6. Esimerkki aineiston redusoinnista

Seuraavaksi etenin aineiston klusterointiin (kuvio 7), jossa etsin aineistoistani samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Klusterointi auttoi aineistosta pelkistämieni ilmauksien ryhmittelyn ja samoja ilmiöitä kuvaavien käsitteiden yhdistämisen, joista sain muodostettua alaluokkia. Jokainen alaluokka sai nimensä sen mukaan mitä se piti sisällään. Kuviossa 8 yläluokkia muodostetaan yhdistelemällä alaluokkia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124.)

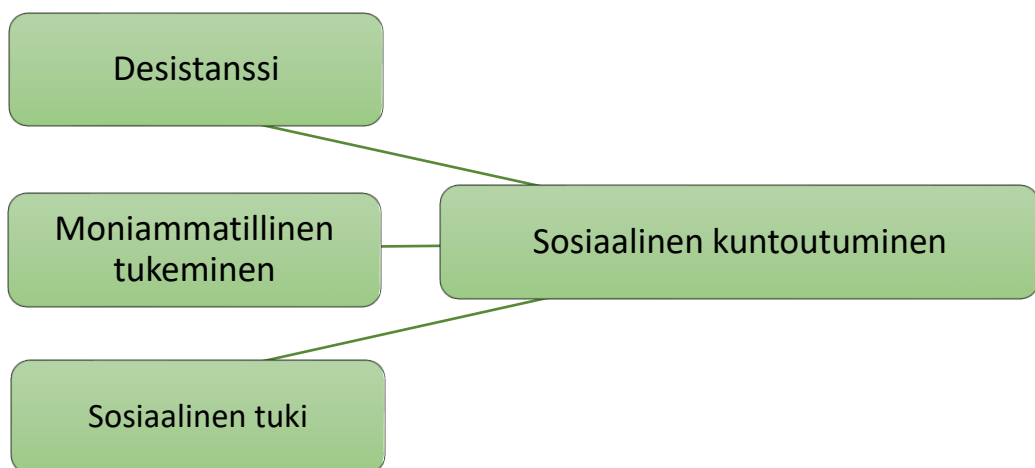
Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokkien muodostuminen	Alaluokkien otsikointi
<p>On ollut yhteistyössä sosiaaliohjaajan kanssa</p> <p>Pystyy keskittymään treeneihin</p> <p>Esittänyt joskus joitain kysymyksiä, mutta ei ole ollut vielä suurempaa tarvetta itsellä. Huomaa muiden saaneen apua.</p> <p>Haettuun apuun tartutaan heti ja asioille haetaan ratkaisua.</p>	<p>Ryhmä 1:</p> <p>On ollut yhteistyössä sosiaaliohjaajan kanssa</p> <p>Tietoinen sosiaaliohjaajan mukana olosta, kokee huomanneensa osallistujien kääntyvän sosiaaliohjaajan puoleen, neuvonta, selvittäminen</p> <p>Esittänyt joskus joitain kysymyksiä, mutta ei ole ollut vielä suurempaa tarvetta itsellä. Huomaa muiden saaneen apua.</p> <p>Kokee sosiaaliohjaajan neuvovan arkisissa asioissa ja tukiasioissa. On ihmisten ympärillä ja ottaa selvää mitä osallistujille kuuluu</p>	<p>Ryhmä 1:</p> <p>Sosiaaliohjaajan tuki / ammatillinen tuki</p>
<p>Sosiaaliohjaajan läsnäolo treeneissä nähdään tehokkaana.</p> <p>Toiminnassa pidetään huolta henkisestä ja ulkoisesta arjessa tapahtuvasta hyvinvoinnista, joissa päämääränä sopeutuminen.</p>	<p>Ryhmä 2:</p> <p>Pystyy keskittymään treeneihin</p> <p>Haettuun apuun tartutaan heti ja asioille haetaan ratkaisua.</p> <p>Toiminnassa pidetään huolta henkisestä ja ulkoisesta arjessa tapahtuvasta hyvinvoinnista, joissa päämääränä sopeutuminen.</p>	<p>Ryhmä 2:</p> <p>Osallisuuden edistäminen</p>
<p>Kokenut että alussa osalla osallistujista on ollut ennakkoluuloja</p> <p>Tietoinen sosiaaliohjaajan mukana olosta, kokee huomanneensa osallistujien kääntyvän sosiaaliohjaajan puoleen, neuvonta, selvittäminen</p> <p>Kokee sosiaaliohjaajan neuvovan arkisissa asioissa ja tukiasioissa. On ihmisten ympärillä ja ottaa selvää mitä osallistujille kuuluu</p> <p>Kokee sosiaaliohjaajan tarpeelliseksi ottaen huomioon taustan ja menneisyyden</p> <p>Kokee sosiaaliohjaajan mukanaolon toimintaa edistävänä asiana. Ollut aikaisemmin vastahakoinen</p>	<p>Ryhmä 3:</p> <p>Kokenut että alussa osalla osallistujista on ollut ennakkoluuloja</p> <p>Kokee sos.ohjaajan mukanaolon toimintaa edistävänä asiana. Ollut aikaisemmin vastahakoinen</p> <p>Sosiaaliohjaajan läsnäolo treeneissä nähdään tehokkaana.</p> <p>Kokee sosiaaliohjaajan tarpeelliseksi ottaen huomioon taustan ja menneisyyden</p>	<p>Ryhmä 3:</p> <p>Luottamuksen rakentuminen ja suhde osallistujiin</p>

Kuvio 7: Aineiston klusteroinnin esimerkki

Kuvio 8: Yläluokkien luomisen esimerkki

Klusteroinnin jälkeen seuraa aineiston abstrahointi (kuvi 9), joka tarkoittaa aineiston käsitteellistämistä. Abstrahoinnissa erotellaan tutkimukselle olennainen tieto, joiden pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Klusterointia pidetään osana abstrahointivaihetta. Käsitteellistämisen vaihe etenee siten että alkuperäismateriaalin käyttämistä kielellistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja sitä kautta johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125.)

Kuvio 9: Aineiston abstrahoinnin tulos

Vastaus tutkimustehtävään saadaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistämällä käsitteitä. Tulkinta ja päättely ovat sisällönanalyysin ydin. Empiirisestä aineistosta edetään tutkitavan ilmiön käsitteelliseen tarkasteluun. Abstrahoinnin avulla muodostettujen käsitteiden kautta tutkija muodostaa teoreettisen kuvauksen tutkimuskohteesta. Johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Kaikissa analyysin vaiheissa tutkija toimii siitä näkökulmasta käsin, että pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän näkökulmistaan käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127.)

4.7 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavan tutkimustiedon tuottaminen on opinnäytetyön ydin. Tutkimuksen eettiset vaatimukset edellyttävät tietoisia ja eettisesti perusteltuja ratkaisuja eri tutkimustoiminnan vaiheissa. Nämä vaiheet ovat tutkimusaiheen valinta, tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kohtelu sekä epärehellisyyden välttäminen kaikissa tutkimustyön osavaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2001, 26.)

Ennen tutkimukseen ryhtymistä on tutkijan valittava tutkimusaihe. Jo tutkimusaiheen valinta on eettinen ratkaisu, jolla halutaan nostaa esiin kysymys, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi kyseiseen tutkimukseen ryhdytään? Valintojen edessä tutkimukseen ryhtyvä joutuu pohtimaan, valitseeko helpon aiheen, joka ei merkitykseltään ole kovinkaan tärkeä tai miten tulisi ottaa huomioon aihetta valitessa sen yhteiskunnallinen merkittävyys? (Hirsjärvi ym. 2001, 26.) Tässä tutkimuksessa aiheen valinta osoittautui uniikiksi mahdollisuudeksi avata ensi kertaa sosiaaliohjaajan työnkuvaa moniammatillisessa työryhmässä yhteisöteatterin sisällä ja tutkia sosiaaliohjauksen tarvetta. Aihe avasi myös mahdollisuuden tarkastella sosiaalisen kuntoutuksen kysymyksiä, ja miten sen vahvistuminen näyttäytyy ihmisten kokemuksissa ja ammatillisessa roolissa tuen tarjoajana.

Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä osallistumiseen sisältyy. Tutkimuksessa tulee huomioida humanin ja kunnioittavan kohtelun edellyttämät näkökohdat ja huomioida ne tutkimuksen eri vaiheissa. Tiedonhankintaan ryhtyessä tulee tutkijan pitää huolta tutkimukseen osallistuvien perehtyneisyydestä. Tällä tarkoitetaan tärkeiden näkökohtien paljastamista tutkimushenkilöille siitä mitä tulee tapahtumaan tai mitä tutkimuksessa saattaa tapahtua. Tutkijan tulee myös varmistaa, että tutkimukseen osallistuvat henkilöt ovat ymmärtäneet annetun informaation. Suostumus tarkoittaa haastateltavan henkilön kykyä tehdä rationaalisia ja kypsiä arviointeja osallistumisestaan sekä ymmärtävän suostumuksen olevan vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 2001, 26.) Omaan tutkimukseeni lähtiessä pyrin antamaan haastatteluihin osallistuville mahdollisimman kattavasti tietoa siitä mitä tutkimukseni koski ja millaisia kysymyksiä tulisin haastattelun aikaan kysymään. Ennalta annettavan tiedon korostin keskittyvän nimenomaan sosiaaliohjaajan roolin pohtimiseen sekä kokemuksiin Porttiteatterissa tarjottavan

sosiaaliohjauksen käyttämisestä. Toiminnasta vastaavien haastatteluissa kävin myös läpi, miten haastattelussa tulen etenemään sekä toin esille haluni saada tietoa mitkä seikat johtivat tarpeeseen saada toimintaan mukaan sosiaalialan ammattilaisen. Toimiessani mahdollisimman avoimesti ja vapaaehtoisuutta korostaen pyrin minimoimaan riskit, joilla halusin välttää tutkijahenkilöille aiheutuvaa minkäänlaista haittaa. Haittojen välttämiseksi myös aineiston keräämisessä otetaan huomioon mm. anonyymiuden takaaminen, erilaiset korvauskysymykset, luotamuksellisuus ja aineiston tallentaminen asianmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2001, 27).

Tutkimuksessa tulee myös välttää epärehellisyyttä työn kaikissa vaiheissa. Tärkeimpiä periaatteita ovat plagioinnin välttäminen eli tekstiä lainatessa on lainaus tehtävä asianmukaisin lähdemerkinnöin. Toisten tutkijoiden osuutta ei tule vähätellä, jolloin missä tahansa julkaisussa on mainittava tutkimusryhmän jäsenet eikä yhteistyön tuloksena tuotettuja julkaisuja voi ”omia” täysin itselleen. Tutkijan ei pidä myöskään plagioida itseään tuottamalla näennäisesti uutta tutkimusta eikä tuloksia tule yleistää kriittikittömästi tai kaunistella vaan tulee pohtia, kenen totuudesta saaduista tuloksista on kyse. Tutkimuksessa raportointi ei myöskään saa olla harhaanjohtavaa tai puutteellista ja kaikki käytetyt menetelmät on avattava huolellisesti sekä on tuotava julki rehellisesti myös puutteet, joita tutkimus voi sisältää. Jos tutkimukseen on myönnetty määrärahoja, myöskään niitä ei saa käyttää väriin tarkoituksiin. (Hirsjärvi ym. 2001, 26-27.)

Hyvällä tieteellisellä käytännöllä taataan opinnäytetyön laatu. Sillä tarkoitetaan, että tutkimuksessa noudatetaan tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä sovelletaan tutkimukseen. Tutkimuksessa tulee myös toteuttaa avoimuutta ja vastuullisuutta tuloksia julkistaessa. Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa myös muiden tutkijoiden työn ja saavutusten huomioon ottamista asianmukaisella tavalla antamalla saavutuksille kuuluva arvo ja viittaamalla töihin oikein. Tutkimuksessa tietoaineisto tallennetaan asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla ja tarvittavat tutkimusluvut hankitaan tutkimusta varten. (TENK 2012, 6.) Tutkimukseen ryhdyttiin, jotta saataisiin selville hyötyjä, joita sosiaaliohjaajan mukana oleminen yhteisöteatterissa tuottaa

Opinnäytetyön laadukkuuden takasin rakentamalla teemahaastattelun ympärille hyvän haastattelurungon. Teemojen syventäminen sekä lisäkysymysten pohtiminen auttoivat puolistrukturoidun teemahaastattelun ennakoinnissa. Laadukkuutta voidaan lisätä myös muilla tavoin, kuten haastattelukoulutuksella jos tutkimuksessa on useita haastattelijointa. Haastattelukoulutuksella halutaan taata kaikkien sisäistäneen haastattelurungon ja ymmärtävän sen samalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184.) Tässä tutkimuksessa tein kuitenkin haastattelut itse sekä koko muun tutkimusprosessin. Kävin kuitenkin läpi aina ennen haastatteluita haastattelurungon

sekä kertasin ja pyrin sisäistämään tutkimukselle tärkeimmät kysymykset sekä visualisoimaan etukäteen haastattelun kulun.

Aineiston keruun laaduntarkkailua voi myös toteuttaa muilla tavoilla, kuten teknisestä välineistöstä huolehtimisella. Tällä tarkoitetaan tallentamiseen tarkoitettujen välineiden huolehtimista, varapattereiden mukana pitämistä, sähköjohtoa ja että haastattelukysymykset ovat mukana. Myös tallentumisen tarkkailu on olennaista. Laatua parantaa myös haastattelupäiväkirjan pito, johon kirjata ylös huomioita mitkä asiat toimivat tai mitkä kysymykset tulisi esittää toisin. Kun aineistoa lähdetään käsittelemään, parantaa sen laatua haastatteluiden mahdollisimman nopea litterointi. Haastatteluaineiston luotettavuus taas riippuu sen laadusta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 184-185.) Oman tutkimukseni aineistonkeruun aikana olin varautunut haastatteluihin kahdella tallentimella. Tallensin haastattelut tietokoneelleni sekä puhelimeni muistiin. Kaikkien paitsi yhden haastattelun kohdalla tekninen välineistö, jota käytin toimi suunnitellusti ja materiaalia oli kahdessa eri laitteessa. Yhden haastattelun kohdalla tietokoneeni nauhoitti puheen, mutta ainoastaan puhelimeen tallennetusta versiosta sain litterointivaiheessa selvää. Haastattelupäiväkirjaa pidin siten, että kirjoitin haastattelun aikana itselleni muistiin haastatteluun osallistuvien tunnetiloja ja eleitä millä tavalla he kuhunkin kysymykseeni vastasivat. Tällä pyrin kirjaamaan itselleni muistiin, jos haastatteluiden aikana tuli esille esimerkiksi positiivisia tai negatiivisia tapoja ilmaista jokin asia. Muistiinpanot helpottivat myöhemmin tulkin-tojen tekemistä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkimuksen tarkka selostus sen kaikissa vaiheissa. Selkeys ja totuudenmukaisuus on pidettävä keskiössä. Esimerkiksi haastattelu- ja havainnointitutkimuksessa on tärkeää kertoa missä aineisto kerättiin, olosuhteet ja paikat. Myös haastatteluihin käytetty aika, häiriötekijät, virhetulkinnat sekä tutkijan itsearviointi tulee kertoa. (Hirsjärvi ym. 2001, 214.) Aineistonkeruu tapahtui Porttiteatterin harjoitusten yhteydessä. Haastattelut oli suunniteltu tapahtuvan harjoitusten aikana, joko teatteritreeneissä tai bänditreeneissä keväällä 2020 ensimmäisen koronarajoituksen höllennyttyä. Kerron aineistonkeruusta enemmän kappaleessa 4.4. Aineistonkeruu ja sen kuvailu. Samaisessa kappaleessa tulee esille haastatteluihin käytetty aika. Tämän tutkimuksen häiriötekijänä oli koronaepidemian tuoma epävarmuus toiminnan jatkumisesta, joka alkuun vaikutti mahdollisuksiini sopia haastattelu-aikoja niiden osallistujien kanssa, jotka suostuivat osallistumaan tutkimukseeni. Tämä taas viivästytti muihin tutkimusvaiheisiin etenemistä. Virhetulkintoja pyrin välttämään koko tutkimuksen ajan pyrkien toimimaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla tutkimusta tehdessä olemalla kaikissa tutkimuksen osa-alueissa avoin ja läpinäkyvä, kirjoittaen vailla omaa henkilökohtaista tulkintaa, nostamalla esiin vain tutkimukseen liittyviä asioita sekä pitämällä huolta oikeista tutkimukselle olennaisista käsitteistä. Oman itsearviointini voi lukea tämän tutkimuksen pohdinta osuudesta kappaleesta 7.

Tutkimuksen eri vaiheissa voi tutkija tulla eettisten kysymysten eteen. Eettiset ongelmat ovat monialaisia ja niistä on vaikea antaa tarkkaa sääntöä tai ohjetta. Tutkimuksen eri vaiheissa on kuitenkin syytä pitää mielessä eettisiä kysymyksiä, joita kuvaan tämän kappaleen edetessä. Ensimmäisenä tutkimuksen tarkoitus. Tämän tutkimuksen tarkoitus on tarkastella Porttiteatterin sosiaaliohjaajan roolia ja hyötyä sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana. Sosiaalisen kuntoutumisen vahvistuminen edesauttaa myös rikollisuudesta irrottautumista. Tutkimuksessa avataan myös yhteisöteatterin toiminnan historiaa ja taustoja sekä tuodaan esille mitkä syyt johtivat tarpeeseen saada mukaan sosiaaliohjaaja. Tämän tutkimuksen myötä pyrin tuomaan esille sosiaaliohjaajan mukanaolon merkityksen yksilötasolla rikos - ja päihdetaustaisille osallistujille sekä yhteisöllisellä tasolla kokonaisvaltaisemman tukemisen mahdollistajana ja osallisuuden sekä yhteisöön kuulumisen tukijana. Tutkimuksen tarkoituksen sanoittamisella pyrin vastaamaan, mitä hyviä asioita sosiaaliohjauksella voidaan saavuttaa rikostaustaisille suunnatussa yhteisöteatteritoiminnassa, Porttiteatterissa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19-20.)

Toinen eettinen kysymys tutkimuksen seuraavassa vaiheessa oli suunnitelma eli tutkittavien henkilöiden suostumus, luottamuksen takaaminen sekä kohdehenkilöille mahdollisten tutkimuksesta aiheutuvien seurauksien pohtiminen (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19). Suostumuksen saamiseksi jaoin tutkimukseen osallistuville mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen aiheesta ja tavoitteesta ennen aineistonkeruuseen ryhtymistä. Luottamuksen takaamisessa painotin anonymiteettiä, ettei osallistujia voi tunnistaa missään tutkimuksen vaiheessa. Mahdollisia haittoja osallistujille pyrin välttämään myös sillä, ettei käyttämäni siteerauksista voisi päätellä jonkin ihmisen henkilöllisyyttä.

Tutkijalle myös haastattelutilanteen läpikäyminen on yksi eettisistä kysymyksistä. Tutkimuksessa tulee myös ottaa huomioon mitä itse haastattelutilanne voi osallistujalle aiheuttaa. Tutkija myös selvittää henkilöiden antamien tietojen luottamuksellisuuden sekä on myös tietoinen, miten lähellä aiottu haastattelu on terapeutista haastattelua. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19.) Tässä tutkimuksessa pyrin haastattelun aikana tarkkailemaan haastattelemani henkilöitä, heidän käytöstään ja kehonkieltä, josta pystyisin tunnistamaan ahdistuksen tai stressin. Haastattelutilanteen eettisyyttä pyrin toteuttamaan muistuttamalla haastattelun puolessa välissä osallistumisen olevan vapaaehtoista ja, että keskeyttää saisi milloin tahansa.

Haastattelujen jälkeinen purkaminen eli litterointi ja sen luottamuksellisuus sekä kuinka tarkasti kirjallinen litterointi noudattaa suullisia lausumia tulee ottaa huomioon. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni litteroin keräämäni materiaalin sanasta sanaan. Analyysivaiheessa tutkijan tulee pohtia kuinka kriittisesti ja syvällisesti haastateltavien lauseita voi tulkita ja voivatko kohdehenkilöt sanoa jotain lauseiden tulkinnasta, jotka tutkija on tehnyt. Tässä opinnäytetyössä pyrin tekemään tulkinnat mahdollisimman tarkasti kerätyn aineiston pohjalta ja jonka pyrin pitämään mahdollisimman laadukkaana sen joka osa-alueilla. Todentamisvaiheessa tutkijan tulee esittää niin varmaa tietoa kuin mahdollista sekä raportointivaiheessa tulee ottaa aina

huomioon luottamuksellisuus sekä seuraukset, joita julkaistulla raportilla on. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 19.) Tämän tutkimuksen raportoinnilla pyritään positiivisiin seurauksiin Porttiteatteri ry:n toiminnan kehityksessä asiantuntijaorganisaation suuntaan ja moniammatillisuuden vahvistumiseen. Raportoinnilla pyritään myös tuomaan esille hyötyjä, joita sosiaaliyhdyksestä on ollut yksilölle sekä yhteisölle. Opinnäytetyön aikana lisähaasteen eettisiin ongelmiin toi harjoittelutausta, joka korosti jo olemassa olevaa kontaktia haastateltaviin. Käsitelty aineisto on työstetty luottamuksellisesti ja hävitetty oikeaoppisesti. Myös tulosten saaminen on käsitelty mahdollisimman neutraalisti ilman omaa tulkintaa.

Koen pystyneeni ylläpitämään hyvän tieteellisen käytännön periaatteita koko tutkimusprosessin ajan, vaikka haastattelijana ja tutkimuksen tekijänä haasteeksi nousi haastatteluihin osallistuvien pintapuolinen tunteminen. Jouduin kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että en tutkimusta tehdessä antanut omien asenteideni tai uskomusteni vaikuttaa ja että olin tutkimustuloksia kerätessäni ja esitellessäni riippumaton ja puolueeton. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämä näyttäytyi muun muassa sillä, että koko opinnäytetyön prosessin ajan kiinnitin huomiota haastatteluiden kautta saamani tiedon luotettavuuteen sekä toimien eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Ylläpitämällä näitä tieteellisen käytännön periaatteita pystyin takaamaan tulosten laadun tutkimustuloksissa.

Mielestäni tutkimus antoi arvokasta tietoa taiteen tekemisen kentälle jalkautuneesta sosiaaliyhdyksen merkityksellisyydestä, sosiaaliyhdyksen roolin hyödyistä tukea marginaalissa olevien rikostaustaisten ihmisten yhteisötoimintaa sekä taiteen ammattilaisten työn tekemisen tukemisesta moniammatillisesta näkökulmasta, jossa eri ammatilliset osaamiset tukevat toinen toisiaan. Porttiteatterin toiminnalle tuotetusta tiedosta voi olla hyötyä myös tuleville vastaavalaikaisille organisaatioille. Toivon tutkimuksen kautta saavutetun uuden tiedon myös auttavan sanoittamaan toiminnan tärkeyttä siihen osallistuville sekä takaamaan jatkossakin laadukkaan ammatillisen työotteen ja mahdollisuuden kehittää yhteisöteatterin toimintaa moniammatillisella otteella.

5 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni tulokset. Haastateltavat olivat mukana Porttiteatterin toiminnassa keväällä 2020, jolloin toiminnassa oli tarkoitus ennen poikkeusoloja ja Korona-epidemiaa saada Porttiteatterin seuraava ensi-ilta toukokuuhun 2020. Epidemian ja rajoitusten myötä siirrettiin tulevan esityksen ensi-ilta joulukuuhun 2020. Opinnäytetyöprosessin aikana teos kulki työnimellä Metsä minussa.

5.1 Näkökulmia sosiaaliohjauksen tarpeellisuudesta ja tuesta yhteisöteatterissa

Porttiteatteri pyrkii toiminnassaan kokonaisvaltaisesti kohentamaan osallistujien elämänlaatua tarjoamalla mahdollisuuden kuulua yhteisöteatteriin ja tukemalla siten osallisuutta. Ensimmäinen kysymys haastattelussa koski sosiaaliohjaajan mukaan tuloa toimintaan.

Haastateltavista jokainen oli tietoinen, että Porttiteatteri ry:n toiminnassa on mukana sosiaaliohjaaja. Vastaajista yksi kertoi olleensa mukana valitsemassa Porttiteatterin sosiaaliohjaajaa vuonna 2018. Eräs vastaajista oli tietoinen sosiaaliohjaajan mukana olosta toiminnassa, mutta ei sitä kuinka kauan sosiaaliohjaus on ollut osa teatterin toimintaa.

Aineistolla haluttiin selvittää mitä käsityksiä Porttiteatterin osallistujilla oli sosiaaliohjaajan roolista ja olivatko he tietoisia, että sosiaaliohjaaja on mukana toiminnassa jokaista varten. Aineistosta nousi esille tietoisuus sosiaaliohjaajan läsnäolosta sekä ymmärrys jokaiselle tarjotusta avusta. Esille nousi tuntemuksia, että Porttiteatterin toiminnassa on tehty hyvin selväksi sosiaaliohjaajan läsnäolo sekä kerrottu kattavasti mistä asioista osallistujat voivat kysyä neuvoa ja apua sekä kääntyä sosiaaliohjaajan puoleen.

Aineistosta sain selville, millaisissa asioissa sosiaaliohjaajan koettiin auttavan. Erään haastateltavan kertomana sosiaaliohjaajan koettiin neuvovan arkisissa asioissa sekä tukiasioissa. Haastateltava koki myös, että sosiaaliohjaaja on läsnäoleva, sekä kiinnostunut osallistujista:

” Joo kyllä. Ihan sellasii arkisii pikkujuttuja et miten kannattaa hoitaa tiettyjä tukiasioita ja tällasii niiku monia (...) Nii ja ihmisten niiku luona ja kuulee varmaa kuulumisia ja tällasii. Fiiliskierroksis kyselee ja (...)”

Aineistolla haluttiin saada selville osallistujien kokemuksia sosiaaliohjaajan tarpeellisuudesta Porttiteatteritoiminnassa. Tarpeen merkitys korostui yhteneväisissä vastauksissa sekä pääosin positiivisina tuntemuksina. Aineistosta tuli esille sosiaaliohjaajan sopivan toiminnan kokonaiskuvaan, jossa sosiaalialan näkökulma toiminnassa kulkee taiteen tekemisen kyljessä. Sosiaaliohjaajan mukana olo koettiin tärkeäksi huomioon ottaen Porttiteatteriin osallistuvien taustat ja lähtökohdat:

”Mä luulen et se on hyvin tärkeä ja tarpeellinen sinne kyllä et (...) kuitenkin lähettää näist lähtökohdist et siel on niiku rikollistaustaa tai jotai kaikennäköstä tällast (...) niiku ihmisii kenel ei välttämät mee niin hyvin ni tota kyl se on varmaan niiku paikallaan siellä paikassa (...) ”

” Sit varmaa meilläkin on monella on tarvetta sitten et ei oo sielt lähteny toi nii hyvin ku kattoo mistä me ollaan sinne tultu.”

Sosiaaliohjaajan mukaan tulo nähtiin myös toimintaa edistävänä asiana, vaikka oma tausta oli ollut aikoinaan virkamiesvastainen. Myös toiminnan erityislaatuisuus oli huomattu:

” No mähän oon ollut tota virkamiesvastainen (...) Mä koen sen ajatuksia ja ajattelua edistävänä (että toiminnassa on sosiaaliohjaaja mukana) (...) Et sitä ei tunnusteta tai että täähän on ikään kuin mikäs se on se sana se, että teatterissa on sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja niin se on jotain uutta mitä ei ole muissa teattereissa.”

Aineistosta nousi esille, että suurin osan haastateltavista ajatteli sosiaaliohjaajan avun myönteisenä asiana. Osa vastaajista oli käyttänyt sosiaaliohjaajan tarjoamaa neuvontaa ja apua, osa taas ei ollut tarvinnut omiin teatterin ulkopuolisiin asioihinsa neuvoa, mutta koki myönteiseksi ajatuksen avun pyytämisestä, jos tulisi tarve. Vastauksen tai tuen saaminen mieltä painaviin kysymyksiin nähtiin positiivisena asiana sekä mahdollisuutena keskittyä teatterin tekemiseen. Aineistossa tuli ilmi, että harrastamisen yhteydessä oli vaivatonta sopia sosiaaliohjaajan kanssa tapaamisaika teatterin ulkopuolisille asioille. Aineistosta tuli esille myös tahattomasti tiedon saaminen yhteisten kokoontumisten aikana, jolloin tietoa ei ole vielä tarvinnut mutta jälkeenpäin tieto on ollut jo osallistujalla:

”(...) et mä en oo muistaakseni varsinaisesti tarvinnu hänen palveluksiaan yhtään (...) Mä oon sivukorvalla sitte kuullu semmossii yksityiskohtia näist niinku suomen lainsäädännöistä ja käytännöistä niin mä oon siinä oppinu sillä hetkellä. Mä en oo sillä hetkellä sitä tietoa tarvinnu mut sit jälkeenpäin ni mä muistan ”ainii Tatjana puhu tästä” niin ku mä (...) sitten kun mul on ollu se tarve ni mä olen jo tietänyt sen et sillä tavalla.”

Seuraavassa kuviossa 10 olen kuvannut aineiston keskeisimmät löydökset, miksi sosiaaliohjaajaa tarvitaan:

Miksi sosiaaliohjaajaa tarvitaan?

Neuvonta ja tuki helposti saatavilla	Yleisen, arkea helpottavan tiedon saaminen yhteisillä kuulumiskierroksilla	Osallistujien saama kokemus läsnäolosta ja kiinnostumisesta	Yhteisöä kannatteleva tuki & sosiaalialan näkökulma taiteen tekemisen vieressä
--------------------------------------	--	---	--

Kuvio 10: Miksi sosiaaliohjaajaa tarvitaan

Aineistoa analysoidessa sain selville, että Porttiteatterissa sosiaaliohjaajan rooli osana toimintaa on selvästi vakiintunut. Teatterin toiminnassa osallistujat olivat tietoisia tarjotusta tuen mahdollisuudesta. Aineisto toi esiin osallistujien olevan tietoisia, että sosiaaliohjaajaan yhteyden pitäminen on vapaaehtoista. Erääksi aineiston tärkeimmäksi tulokseksi nousi vastausten yhteneväisyys sosiaaliohjaajan tarpeellisuudesta toiminnan sisällä ja se koettiin osana yhteisöä kannattelevana tukena. Sosiaalialan mukana oleminen taidekentällä nähtiin jopa toimintaa edistävänä asiana.

5.2 Sosiaaliohjaus tukena yksilölle ja yhteisölle - Kehitysehdotuksia ja tulevaisuuskuvia

Aineistoa kerätessä haastateltavien kanssa keskusteltiin Porttiteatterin toiminnan kehityksestä sekä haluttiin saada selville, oliko Porttiteatterin osallistujilla kehitysehdotuksia sosiaaliohjaajan toimintaan. Aineiston avulla pyrin myös saamaan selville, oliko sosiaaliohjaajan toiminnassa kehittämisen varaa yksilön tai yhteisön tukemisessa.

Aineistosta nousi esille toive sosiaaliohjaajan roolin selkeyttämisestä osallistujille. Kehitysehdotuksena mainittiin, että Porttiteatterin uusien jäsenten kanssa käytäisiin sosiaaliohjaajan kanssa keskustelu. Sekä selkeästi tuotaisiin esille missä asioissa osallistuja voisi kääntyä sosiaaliohjaajan puoleen. Sosiaaliohjaajan mukana olo treenissä koettiin luottamusta tuovana elementtinä sekä kynnystä madaltavana asiana kohdata sosiaaliohjaaja.

” (...)se työnkuvan selkeyttäminen (...) ja sen haluan sanoo viel et se on niiku parempi et sosiaaliohjaaja on siellä treeneissä, vaikka se ois vaan puolet ajasta (matalampi kynnys kohdata).”

Aineistoa analysoidessa sain tutkijana selville näkemyksiä sosiaaliohjaajan roolin kehittämistä. Näkemysten tulkitsemisen myötä sain selville, että sosiaaliohjauksen roolin tai statuksen kehittämistä ei nähty puutteellisena vaan toiminta koettiin hyväksi sellaisenaan. Vastauksissa tuli toive sosiaaliohjaajan roolin olevan yhtä aktiivista kuin tähänkin asti, vaikka toiminta joskus laajenisi. Sosiaaliohjaajan koettiin sopivan teatterin toimintaan ja tuovan tasapainoa toiminnan ympärille.

”Mä en usko et niinku sitä sosiaalityöntekijän roolia voi edes kehittää, koska se on niin, jotenkin niin niin niinkun sop (...) siihen kuuluva osa tähän niinkun Porttiteatterin toimintaan, että sen lähemmäs tai sen enempää ei pysty enää niiku kehittää et sitte ainoon on se että jos niinku teatteritoiminta niiku laajenee tai muuttuu et niiku pysyy mukana niiku yhtä syvällä siin hommassa niin tota et sanotaa et paras tapa, paras kehitystarve tai paras kehitys on se että pysyy mukana yhtäläillä kuin tähänkin asti ehkä.”

Aineistossani eräs haastateltava pohti miten pitää raja taiteen tekemisen sekä ”virastomaailman” välillä. Haastateltava koki, ettei taiteen tekeminen saa mennä liian virastokieliseksi. Haastateltava myös koki, että sosiaaliohjaajan harjoituksissa mukana oleminen edistää osallistujien keskuudessa sosiaaliohjaajan roolin hyväksymistä ja tottumista. Aineistossani tuli myös esille, että toiminnan alussa pidettävä kuulumiskierros oli hyvä paikka kohdata sosiaaliohjaaja sekä ilmaista tarve avulle. Aineiston haastatteluissa tuli myös selville, että osallistujat kokivat kuulumiskierroksen aikana ryhmän tulevan yhdeksi, tiivistyvän ja taiteen tekeminen tuetussa ympäristössä pystyi etenemään.

Yhteisön tukemisessa taiteellinen tausta ja taiteellisen tekemisen ymmärtäminen nähtiin yhteisöteatteritoimintaa edistävänä tekijänä. Keräämäni aineiston myötä sain selville, että teatterintekijät kokivat, että vertaisymmärrys taiteen tekemisestä ja prosessista on olennaista toiminnassa mukana olevalle sosiaalialan ihmiselle. Porttiteatterin sosiaaliohjaajan koettiin täytäneen nämä yllä mainitut seikat.

”No tota kyl sellasen oon huomannu, että jos tää sosiaaliohjaaja on pelkästään sosiaalialan henkilö- ettei oo minkäänäköstä taiteellista niiku taustaa tai kokemusta ni ehkä sellanen henkilö ei välttämäti oo pätevä tähän. Se ymmärrys siihen, taiteen tekemiseen pitää olla.”

Kokonaisvaltaisesti sosiaaliohjaajan mukana olo Porttiteatterin toiminnassa nähtiin myönteisenä. Rooli nähtiin hyvänä tukena teatterin toiminnalle. Aineistosta tuli esille havainto erään haastateltavan kertomana, että sosiaaliohjaajan mukaan tulo loi ilmiön, joka on saanut osallistujat palaamaan viikoittain teatterin tekemisen pariin. Aineistossa tuli myös esille ylikuormittuneisuuden tunteen vähenneen sosiaaliohjaajan tuoman tuen myötä. Ennen toiminnassa harastusten ulkopuoliset murheet tuntuivat kasaantuvan harteille.

”Mä oon aika pitkälti käsittäny, että ihmiset joilla on niit ongelmii ne ei välttämättä tulis ees treeneisii. Mut nytko ne tietää et meil on se sosiaaliohjaaja tääl et voi vaikka kysyy siltä, et sit tulee lähettyy sit myös treeneisii.”

” Mä olin aina ennen esitystä mä olin ihan niiku ylikuormittunu siitä, että ihmiset kaato mulle koko ajan murheitaan (...) sitten ku näki että tulee paineita ihmisillä, ni se retkahdusvaara ja kaikki tämmönen niiku - ni sit tommosiinki juttuihin niin ni on hyvä et on olemassa Tatjana. Niiku semmonen että sitten voi palveluohjausta vaikka tehä jos tarvii - apuu.”

Yleisesti sosiaaliohjaajan toiminta on koettu auttaneen monia. Sosiaaliohjaajan toiminnassa mukana olemisella tuntui olevan suora linkki ihmisten auttamiseen. Aineistossa tuli esille, että sosiaaliohjaajan toiminnassa mukanaolon myötä osallistujat ovat saaneet ongelmiinsa välitöntä apua eikä asia ole jäänyt ratkaisematta tai sivuutetuksi. Aineisto toi esille myös osallistujien pitävän sosiaaliohjaajaa luotettavana henkilönä, jota on luonteva ja helppo lähestyä. Moni haastateltavista olisi myös matalalla kynnyksellä yhteydessä sosiaaliohjaajaan, jos tarve vaatisi:

” Joo mä koen et Tatjana on semmonen niiku - ja sen rooli on sellanen niiku et kuka tahansa voi tarttua hihasta.”

” Joo aika helposti. Ei mitään estettä sille niinku tai mulle ainakaa oo mitää kynnystä siihen lähteä.”

Sosiaaliohjaajan tuella on saatu apua siviilielämän ongelmiin. Haastateltavat kertoivat saaneen apua muun muassa palveluohjauksen muodossa, apua perheneuvola asioissa sekä muissa tuki-toimissa. Sosiaaliohjaajan rooli nähtiin auttavan myös siviilielämän asioiden eteenpäin viemisessä sekä mahdollistaen taiteen ammattilaisille oman roolin pitämisen taiteen tekijöinä. Sosiaaliohjaajan mainittiin auttaneen lastensuojelukysymyksissä, taloudellisissa asioissa, Kelatoimissa sekä päihdepalveluiden linkkinä. Myös vastausten saamista nopeasti pidettiin arvossa ja vaativimmissa asioissa ongelmiin on reagoitu ja varattu yhteinen tapaamisaika.

Aineistossani tuli myös vastaan ennakkoluuloja, joita sosiaaliohjaajan mukaan tuleminen aiheutti toimintaan osallistumisen alussa. Sosiaaliohjaajan mukaan tuleminen toimintaan rikkoi ihmisissä ennakkoluuloja sosiaalialan ihmisiin ja sain tutkijana selville ihmisten asenteiden muuttuneen tutustumisen myötä. Aineistosta nousi esille myös esille osallistujien muistoja ennakkoluuloista, joita osallistujilla oli sosiaalialan rantautuessa taiteen tekemisen piiriin.

Eräs haastateltava näki tilanteen erikoislaatuisuuden myönteisenä. Kynnys olla kontaktissa sosiaaliohjaajaan koettiin madaltuneen ja muuttuneen luontevaksi.

” ja sittenkun kun tässä niinkun tuo sosiaalivirkailija on periaattees on osa sitä ryhmää niin siinä ei oo sellasta virkailija/asiakas asetelmaa vaan siinä ollaan tavallaan - ollaan samassa ringissä niin siin ei oo sellasta kynnystä niiku suuntaan tai toiseen et se on niiku paljon luotevampaa ja mä uskosin et niinku jos mä tarvitsisin apua niin ois...mä tuntisin itseni et mä pyydän apua ystävältä enkä virkailijalta.”

Alla olevassa kuviossa 11 esittelen aineistoista nousseet keskeiset huomiot, miten sosiaaliohjaajan rooli on Porttiteatterin osallistujien kesken koettu ja mitä toiminta on tuonut tullessaan:

Kuvio 11: Miten sosiaaliohjaajan rooli on koettu

Aineiston analyysin myötä selvisi sosiaaliohjauksen auttaneen arjen tukemisessa ja osallistujien tilanteisiin tartuttiin aktiivisella otteella. Sosiaaliohjauksen tulon myötä tuli haastattelussa ilmi toimintatapa, jossa osallistujat, joilla arjessa oli havaittavissa moniongelmaisuuksia, sitoutuivat teatterin toimintaan tiiviimmin ja palasivat viikoittain. Sosiaaliohjauksen koettiin myös purkaneen ylikuormituksen tunnetta osallistujissa. Isoksi tekijäksi yhteisön tukemisessa nähtiin vertaisymmärrys taiteentekemisestä mutta suurempaa roolia kannatteli sosiaaliohjauksen tuoma tasapaino toiminnan ympärillä. Lähes kaikki haastateltavista kokivat, ettei sosiaaliohjaajan tarvitse muuttaa rooliaan totutusta ollakseen tehokkaampi. Sosiaaliohjauksen aspektin sanottiin tuoneen luottamuksen elementtejä toimintaan sekä matalampaa kynnystä kohdata sosiaalialan ammattilainen.

5.3 Sosiaaliohjaaja osaksi työyhteisöä - Osaamista ja ohjausta palveluiden piiriin

Porttiteatterin toiminnasta vastaavien haastatteluissa haastattelin ohjaaja-pedagogi Tuija Minkkistä, muusikko Sanna Salmenkalliota sekä Porttiteatterin sosiaaliohjaajaa Tatjana

Tapanaista. Haastattelun pidin ryhmähaastatteluna. Haastattelu sivusi eri aihealueita: tarvetta saada mukaan toimintaan sosiaaliohjaaja, toiminnan näkyvyys sekä mitä sosiaaliohjaajan toimenkuvaksi on sovittu. Aineiston keruun aikana halusin saada myös tietoa toiminnan kehityksestä ja kuinka toimintaa voisi kehittää sosiaalialan näkökulmasta tai miten kehittää ja parantaa toimintaa moniammatillisista lähtökohdista käsin. Entä mitkä asiat taas nähtiin jo entuudestaan myönteisinä.

Porttiteatterin toiminnasta vastaavien keskustelussa nousi esille aiheita moniammatillisesta tuesta, luovan prosessin etenemisestä, osallistujien tukemisesta ja huomioimisesta sekä toiveista aktiiviselle palveluohjaukselle. Aineiston kerääminen lähti liikkeelle tarpeesta.

Tarve sosiaaliohjaajan mukaan saamiselle lähti aineiston mukaan jo Porttiteatterin ensimmäisen projektin, Kullervon tarinan (2016) aikaan. Ohjaaja-pedagogi Tuija Minkkinen kertoo keräämässään aineistossa työskennelleen aikoinaan paljon yksin. Toiminnassa kuitenkin ilmeni osallistujien elämäntilanteissa ilmenneen paljon ongelmia, jotka kasaantuivat luovan prosessin aikana. Syntyi tarve saada apua ja taitoa ohjata osallistujia oikeiden palveluiden piiriin ja auttaa esimerkiksi vapautumisvaiheessa olevia vankeja Porttiteatterin toiminnasta käsin. ”Sosiaaliohjaaja voisi olla nousevissa ongelmatilanteissa heti läsnä.” mainitsee Minkkinen.

Muusikko Sanna Salmenkallio kommentoi tarvetta seuraavasti:

”Tuli sellanen olo et tähän ei nyt oikeen taidekoulutus taida riitä. (...) Ni sit tällasten asioitten päättäminen ihmisten elämästä niiku muusikkokoulutuksella - tuli sellanen olo et täs tarvii olla jotaki sosiaalialan ymmärrystä.”

Kokemus oman osaamisen riittämättömydestä sosiaalisen tuen näkökulmasta mietitytti toisena taiteellisena vastaavana toimivaa Salmenkalliota. Vastuukysymykset ja oikeanlainen vastuullisuus toiminnasta ja sen osallistujista tuntuivat aineiston ”tarve”-osuudessa nousevan pintaan.

Porttiteatteri ry:n toiminnassa aloitti sosiaaliohjaaja Tatjana Tapanainen syksyllä 2018. Tätä ennen oli Porttiteatterin toiminnassa aikaisemmin ollut mukana ohjausryhmä, joka myöhemmin muuttui Porttiteatteri ry:n hallitukseksi. Koska toiminta on nivelvaiheen keskiössä vankilasta pääsystä vapauteen, oli sosiaalialan osaaminen myös teatterin hallituksen kanssa tavattaessa keskustelun aiheissa mukana. Sosiaaliohjaajan valitsemisessa oli mukana silloinen hallituksen puheenjohtaja, ohjaaja-pedagogi sekä vertaisohjaaja.

Sosiaaliohjaajan mukaan tuleminen Porttiteatteritoimintaan muutti myös Porttiteatterin rahoitusta ja on muokannut sitä kautta toimintaa. Minkkinen kertoo toiminnan aikaisemman rahoituksen tulleen kulttuurirahoitukselta. STEA:lta haettu rahoitus poiki rahoituksen kolmannella yrittämällä.

” Me oltiin kulttuurirahoilla oltu siihen asti ja kulttuurirahoilla oli hankala perustella ja etenki silloin se oli ehkä enempi kuuma peruna, että no mitä tää nyt on. Et onko tää sosiaalityötä vai onko tää taidetyötä (...) Sit me lähettiin hakemaan sitä STEA rahaa silloin, oltaskohan me, minäköhän vuonna me pantiin ensimmäinen - meillä meni niiku kolmas hakemus sitte läpi joka oli tää hanke.”

Aineistosta nousi toiveita, joita silloinen toiminta ja tuen tarve oli tuonut esiin. Havaittiin aineistosta toiminnasta vastaavien pohdintoja moniammatillisesta vastuusta ja työyhteisön tuesta. Myös kysymyksiä osallistujien tosiosallisuuden huomioimisesta ja prosessista saatavien työkalujen antaminen tosielämään pohdituttivat. Aineisto toi myös esiin pohdiskelua moniammatillisesta työskentelystä sekä siitä missä kohtaa ammattiosaamiset toiminnassa kohtaavat.

Minkkinen muistelee toiveiden olleen lähellä osallistujien tukemisen parantamista taiteellisen prosessin edetessä. Resursseja tukea Porttiteatterin toimintaan osallistuvia tulee esille Minkkisen mietteissä. Minkkinen toteaaakin, että toiminnan alkuaikojen ajatuksissa on ollut toive tukea osallistujien tosiosallisuutta ja että prosessi johtaisi hyvään tosielämään.

” (...) ja jos mä mietin alkua, nimenomaan sen alkuaikojen ajatuksia et siin on ollu joku sellanen ajatus että me pystyttäs tavallaa niiku tässä varmistaa niinsanottu tosiosallisuus. Että tää johtaski johonki kenties, että se tämmönen prosessi joka aukasee ihmistä ja saa siit paljon hyviä ja hyvää omaa hyvää potentiaalia siinä käyttöön niin että se silloin tavallaan niiku jatkumo tai polku sinne tosielämään. Oikeeseen elämään.”

Salmenkallio on Minkkisen kanssa samoilla linjoilla, mutta pohtii myös Porttiteatterin tämänhetkistä asetelmaa, jossa toiminta nähdään taidetoimintana ja osittain sosiaalisena tukemisenä. Aineistossa tuli esille taiteilijoiden kiinnostus osallistujista yksityishenkilöinä ja halusta auttaa resurssien mukaan. Aineistossa tuli myös ilmi pohdinta, missä vaiheessa sosiaaliohjaus kulkee taiteen tekemisen kanssa yhteistä päämäärää kohti?

” (...) et se on meijä - mun mielest Porttiteatterin paras puoli et me ollaan myös taiteilijoina kiinnostuttu myös yksityishenkilöistä ja tullaan sinne päin, mut et missä kohtaa se sit tavallaan se sosiaaliohjaajan käsi ottaa meidän kädestä kiinni?”

Aineistosta selviää taiteellisesta toiminnasta vastaavien ammattilaisten tarvinneen Porttiteatteriin sosiaalialan osaamista toimintansa tueksi. Toimintaan haluttiin lisätä osaamista sosiaalialan näkökulmasta tukemaan teatteritoimintaan osallistuneita ja ohjata oikeanlaisten palveluiden piiriin. Aineistossa tuli myös ilmi taiteesta vastaavien ammattilaisten näkökulma toiminnasta ennen sosiaaliohjaajaa, jossa oman osaamisen ”riittämättömyydestä” selvittää tilanteita

sosiaaliohjausta vaativilla tavoilla oli puutteellinen. STEA:lta saadun rahoituksen myötä voitiin toimintaan palkata sosiaaliohjaaja.

5.3.1 Sosiaaliohjaajan työn ohjaus ja työ yhteisöteatterissa - työkulttuurien risteyskohdassa

Sosiaaliohjaajan tullessa toimintaan mukaan ei työstä ollut mallinnettavaa esimerkkiä. Suomessa ei tiedettävästi toimi toista sosiaaliohjaajaa itsenäisen ammattiteatterin toiminnassa, joten työnkuvan on sosiaaliohjaaja muovannut itse yhdessä työyhteisön ja toimintaan osallistuvien tarpeiden kautta. Aineistosta tuli ilmi, että erilaiset opitut työtavat, rytmi ja näkökulmat eivät ole kohdanneet itsestään selvänä eri ammattien edustajia. Aineiston perusteella selvisi Minkkisen kuljettavan työyhteisöä asiantuntijaorganisaation suuntaan ja Tapanaisen toivovan työyhteisössä esimieheltä (Minkkinen) selkeyttä ja toiminnan selkeää rakentumista.

Aineistossa käsiteltiin toimintaan mukaan tulleen sosiaaliohjaajan työn ohjausta. Minkkinen kertoo, että toiminnan alussa sosiaaliohjaajan työn ohjaajaksi koettiin silloisen hallituksen puheenjohtaja, joka kuitenkin väistyi toiminnasta. Työn ohjauksesta puhuttaessa Minkkinen puhuu toiveesta viedä työyhteisöä asiantuntijaorganisaation suuntaan, jossa toiminnan merkitystä pohdittaisiin kaikista näkökulmista. Oman potentiaalin tuominen työyhteisön toimintaan nähtiin merkityksellisenä työn kannalta.

” (...) ehkä mä näkisinki et tää Porttiteatteri voisikin kehittyä koko ajan sellaseks asiantuntija organisaation suuntaan, (...) että ei ole niiku sillälaila vahvaa hierarkiaa et joku ohjaa jonkun toisen työtä - vaan tää koostuu niiku erilaisista asiantuntijuuksista, jossa jokainen pystys sitä omaa potentiaalia - et sais sen työn et se työ alkais tuntua merkityksellisestä jokaisesta näkökulmasta. (...) Tää on tällanen luovan alan paikka et täs on se luova potentiaali mikä on tavallaan se oma potentiaali, jonka voi tuoda tähän yhteisöön ja kokea että tekee tavallaan merkityksellistä työtä, että mähän en oo sosiaalialan asiantuntija missään nimessä esimerkiksi, mutta tietyn teatteripedagogiikan asiantuntija mä oon vahvasti.”

Porttiteatterin sosiaaliohjaaja Tatjana Tapanainen puhui moniammatillisen työyhteisön yleistyisestä. Tapanainen kuitenkin kommentoi esimiehen tärkeyttä työyhteisössä toimimiseen ja toiminnan selkeään rakentumiseen. Tapanainen myös sivuaa omaa opittua työkulttuuriaan sosiaalialan näkökulmasta, jossa ammattitaidon perustana on tiettyjen lakien ymmärtäminen ja byrokratia, joka ohjaa sosiaaliohjaajan työtä.

” (...) sosiaalialalta kun tulee niin tavallaan sul on niiku - kylhä se on vähän fakta et sä tuot mukanas tietyt lait ja byrokratian et niin se vaan on, koska sul on niiku tietyt lait mitkä ohjaa sun työtä (...)”

Aineistosta tulee ilmi sosiaaliohjaaja Tapanaisen käsitys työnkuvan ja työroolin alituisesta muovautumisesta, jota muokkaa Porttiteatteriin osallistuvien silloinen ryhmä ja heidän tarpeensa ja huolensa. Riippuen millaisista taustoista tulevia osallistujia kulloisellekin kaudelle tulee, ohjautuu sosiaaliohjauksen työn työnkuva. Toiminnan edetessä saa sosiaaliohjaaja selkeämmän kuvan siitä, mikä työn pääpaino milloinkin on. Esimerkiksi ryhmän tarpeiden tai yksilöllisten tarpeiden korostaminen.

” Ku sä kysyt et kuka ohjaa sosiaaliohjaajaa ja mut sit mä aattelin et myös se et se ryhmän, minkälaisii siel ryhmäs on niit tyyppejä ni kylhä se tavallaa myös tulee ohjaamaan mua ja mun työtä (...).”

Sanna Salmenkallio puoltaa sosiaaliohjaajan puheenvuoroa ja osoittaa ymmärtävänsä työkuultuurin, johon sosiaalialan näkökulmasta on totuttu. Salmenkallio kuitenkin avaa näkökulmaa taiteen tekemisen puolelta, jossa työkuulttuuri ja rytmi voi olla erilainen. Sosiaaliohjauksen työnkuva Salmenkallio kuitenkin myötäili ja oli Tapanaisen kanssa samaa mieltä siitä, että yksilö ja ryhmä yhdessä määrittää sosiaaliohjaajan työnkuvan.

” Siin on varmaan niiku tossa tulee vähän niiku erilaisia niinkun työkuulttuureita (...) taiteen puolella se on ehkä toisella laista et se et ei oo tottunu, et on tottunu hirveen vapaisiin työrytmiin ja et ne ei oo kauheen määrättyjä ne työtehtävät.”

5.3.2 Moniammatillisen työyhteisön haasteita ja sosiaaliohjauksen työnkuva

Moniammatillisessa työyhteisössä erilaisten työkuulttuurien sovittaminen toisiinsa voi toisinaan tuoda haasteita ymmärtää toista ammatillista osapuolta. Porttiteatterin toiminnan ammattilaisille haasteita toivat työkuulttuurierot ja kysymykset esimiesasemasta ja tasavertaisen työryhmän ideologiasta, jossa esimies nähtäisiin työelämän dialogisena kumppanina sekä erilaisten hierarkioiden purkamisen kysymykset, mutta myös tietynlaisten työn rajojen asettaminen kuten esimerkiksi sosiaaliohjauksen raja teatteritoiminnassa sekä yhteisten tavoitteiden kirkastaminen. Aineistosta tuli myös ilmi ajatus siitä, onko juuri *sosiaaliohjaaja*-nimike Porttiteatterin yhteisöteatteritoiminnassa oikea vai tulisiko sosiaalialan edustajan työnimikettä hioa vastaamaan kokonaisvaltaisempaa työnkuva, jota sosiaaliohjaaja Porttiteatterissa tekee.

Sosiaaliohjaaja Tapanainen pohtii työnkuvansa erilaisia rooleja ja sen tuomaa hankaluutta:

” (...) et tää on niiku siin mielest haastavaa et täs on niiku erilaiset toimintakuulttuurit eli eri alojen toimintakuulttuurit, mut myös ihmisten omat henkilökohtaiset tavat ja niiden niiku tavat työskennellä et sen erottaminen välillä on jotenki jostain alasta johtuvaa vai onko jonkun henkilökohtaisista ominaisuuksista tai tavoista johtuvaa niin ni se voi olla myös haastavaa ja sit toki et kylhä työllä on myös eri tavoitteet ja se et jos ei oo ehkä nii kauheen kirkkaana se mikä on joku

semmonen yhteinen iso tavote mitä tavotellaan - pyritään, ni voi olla haastavaa, koska mä tiedän et jos niiku teatteripuolen porukal on se että saadaan niiku esitys ja ensi-illat ja ne - se on se iso tavote ja sit mun työssä niiku ne tavoitteet on - ehk ne tulee ehk niiden asiakkaiden kautta et on niiku yksilöllisiä (...) mut kylhä täs niiku sen et se tavallaan - mäki oon treeneissä mukana ja on niiku kaikkee sitä ja sit sen lisäksi on kaikkee muut duuniin ni se on ehkä se et - et ei se että sä oot teatterissa töissä ei ole hankalaa, mut se että sul on ehkä niin monta roolia ni et se tekee siitä ehkä hankalaa.”

Aineiston perusteella selvisi, että puheenvuoroissa oltiin yhtä mieltä siitä, että toiminta ei saa tuntua ”sosiaaliselta kuntoutumiselta” eikä ”taas jollain luukulla” -ololta. Salmenkallio toteaa ymmärtävänsä puheenvuorojen pointin ja jatkaa että osallistujilla on kuitenkin halu päästä eteenpäin ja taiteen tulisi tukea sitä.

Opittujen työkuultuurierojen ja niistä nousseista haasteista huolimatta on sosiaaliohjaajan läsnäololla nähty olevan vaikutus toiminnassa myös toiminnan ammattilaisten silmissä. Toiminnasta vastaava, ohjaaja-pedagogi Minkkinen kehuu Tapanaisen ”ohimennen sosiaaliohjaus”-työotetta. Minkkinen kokee sosiaaliohjaajan mukana olemisen tärkeäksi ja arvostaa mahdollisuutta tarjota Porttiteatterin toimintaan osallistujille resursseja, joissa heitä pystytään auttamaan nopealla otteella sosiaalityön näkökulmasta käsin.

” Sehän on ihan harvinaista herkkua, jos kuitenkin ajattelee, että on kuitenkin ammatti sosiaaliohjaaja, joka pystyy niiku auttamaan, mut sitte on tollee niiku noin lähellä.”

Myös muusikkona ja projektien taiteellisena työparina toimiva Salmenkallio koki, että toiminnassa sosiaaliohjaajan läsnäolo on ollut hyvä lisä. Salmenkallio on kokenut, että sosiaaliohjaaja on luonut luottamusta ympärilleen ja on pystynyt toimimaan apuna toiminnan ulkopuolisissa asioissa.

” Treeneissä tuntuu, että se on ollu tosi ihanaa, että tota Tatjana pistää itsensä ensin peliin ja saa sen luottamuksen sitten sen jälkeen niinkun ottaa koppia näistä ihmisten Kela asioista ja muista asioista. Mä koen niiku treenien kannalta et se on ollu erittäin hyvä.”

Tapanainen itse on kokenut roolinsa ja osaamisensa tulleen poikkeukselliseen paikkaan, jossa työnkuva on muuttunut totutusta. Työnkuvan itse, sosiaaliohjaaja kokee sisältävän asiakkaiden yksilöllistä ohjaamista, toiminnassa mukana olemista (treenit), yhteisöteatterin ja yhteisön tukemista sekä hankkeeseen (STEA) liittyvien arviointien ja raporttien tekoa. Tapanainen korostaa myös vertaisohjaajien työparina työskentelyn tärkeyttä.

Sosiaaliohjauksen toiminnan päämäärän Tapanainen sanoo turvaavan sitä, ettei kenenkään tilanne huonontuisi enää entisestään. Muutoin sosiaaliohjauksen päämäärät Tapanainen kokee olevan melko yksilöllisiä.

Sosiaaliohjaajan nimikettä Tapanainen kuitenkin kritisoi ja toteaa nimikkeen olevan hankala järjestössä työskenneltäessä. Tapanainen miettii, että nimike voi hämmentää kohderyhmäläisiä sillä sosiaaliohjaaja on totuttu tapaamaan virastoympäristössä. Salmenkallio tukee myös sosiaaliohjaajan kommenttia siitä, että sosiaaliohjaaja itse kokee työnimen olevan hankala. Haastattelussa Tapanaisen pohdinta huomioidaan ja sosiaaliohjaajan nimikettä sivutaan vähänlaisesti ehdottamalla uuden nimityksen antamista.

” Tota mä oon miettiny ylipäättään tota nimi tai just et sosiaaliohjaajan nimike on vähän niiku hankala ehkä tämmöses ku sä työskentelet järjestössä. (...) plus et sen mä tiän et sehän hämää kohderyhmäläisiä välillä et sosiaaliohjaaja on semmonen et minkä he on tottunu tapaamaan just siellä virastossa (...)”

Aineiston perusteella toiminnasta vastaavat ammattilaiset ovat tyytyväisiä mahdollisuuteen tarjota toimintaan osallistuville ihmisille keinoja päästä elämässään eteenpäin niin taiteen keinoin, että sosiaalisen kuntoutumisen ja tuen näkökulmista, jota niin Porttiteatterin toiminta itse kuin sosiaaliohjaajan rooli tukee. Vaikka haastateltavien näkemyksissä haasteiksi nousi työ- kulttuurierojen yhteensovittaminen, nähtiin sosiaaliohjauksen mukana oleminen tärkeänä uutena elementtinä yhteisön kannalta. Aineistosta nousi myös esille toiminnasta vastaavien yhteneväisiä mielipiteitä siitä, että sosiaaliohjaus koettiin tärkeäksi, erityisesti läsnäolona harjoituksissa sekä niihin konkreettisenä osallistumisena. Konkreettisen läsnäolon ja osallistumisen koettiin lisäävän luottamusta yhteisön ja yksilöiden osalta.

5.3.3 Porttiteatterin toiminnan muutokset ja kehitys

Porttiteatterin toiminnan ammattilaisten keskustelussa päästiin lopulta toiminnan muutoksen pohdintoihin sekä kehitysehdotuksiin. Toiminnan muutoksella tässä asiayhteydessä tarkoitettiin muutoksia ja seurauksia mitä sosiaaliohjaajan mukaan tulo toi toiminnalle. Kehitysehdotuksissa pohdittiin, jos kaikki resurssit olisivat mahdollisia mitä ja miten sosiaaliohjauksella haluttaisiin vielä tehdä tai kehittää Porttiteatterin toimintaa?

Ohjaaja-pedagogi Tuija Minkkinen arvioi toiminnan muuttuneen ajasta ennen sosiaaliohjaajaa siten, että toiminnan ammatillinen työryhmä alkoi kasvaa ja tilalle tuli uusia erilaisia fokuksia kuten työ vertaisohjaajien kanssa, joita tämän Porttiteatterin haastattelun aikaan on toiminnassa mukana kaksi. Sosiaaliohjauksen tuomat vaikutukset ja hyödyt Porttiteatterin osallistujille Minkkinen näkee pidempiaikaisena prosessina. Hän kommentoi myös, että asiaa tulisi tarkastella osallistujien näkökulmasta ja mihin sosiaaliohjauksen tuoma tuki on johtanut. Porttiteatteritoiminnan ohjaaja-pedagogi on kokenut muuttuneen. Minkkinen pohti, muuttiko STEA:n

rahoitukseen lähteminen toimintaa enemmän strukturoidumpaan malliin. Hän kuitenkin näki, että toiminnan muokkautuminen ei ole huono asia vaan toiminnassa on menossa vaihe, jonka tuo tietynlaista uutta uskottavuutta ulospäin. Aineistosta nousi esille, että uudistuksen myötä STEA:n toimintaan mukaan tuleminen on ollut kuitenkin ammatillisessa mielessä haastavaa, sillä ennen toiminnan fokus oli enemmän sisällössä.

” Nii kyllähän tää muutti muotoonsa aikalailla (...) että oliko kyseessä STEA joka laitto meitä niiku muottii enempi mikä ei oo pelkästään niiku huono asia vaan tää on niiku ihan hyvä asia et jos aattelee koko Porttiteatterin kaartaki että tää niinku luo kyl melkosta uskottavuutta varmasti ulospäin vaikka raskastahan tämä on, koska se fokus oli ennen enempi sisällöissä.”

Porttiteatterin toiminnasta vastaavien haastattelussa edettiin sen loppupuolella sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmiin sekä keskusteluun taiteen hyödyistä osallistujille. Salmenkallio kuvaili toimintaan mukaan tulemistä prosessina, joka saattaa yllättää osallistujan. Salmenkallio toteaa, että yhteisöteatteritoiminnassa osallistujat kokevat jotain erilaista mihin eivät ole aikaisemmin tottuneet. Prosessissa ollaan kiinnostuneita henkilöistä heidän omana itsenään, kun aikaisemmin heistä on ollut kiinnostunut lähinnä poliisi ja terapeutti. Salmenkallio toivookin, että yhteisöteatteritoiminnassa panostettaisiin prosessin jättämien myönteisten jälkien jäävän osallistujien elämään. Ja vaikeita elämäntilanteita tuettaisiin toiminnan sivussa. Minkkinen on Salmenkallion kanssa samoilla linjoilla.

Aineistossa Salmenkallio avasi vielä ajatuksiaan yhteisöteatterin tavoitteista, jossa esitykseen tähdätään, jotta yhteisöteatterin osallistujat kokisivat ja kävisivät läpi hyviä prosesseja ja ylittäisivät itsensä. Salmenkallio näkee tämän toiminnassa tärkeämpänä kuin esityksen sisällön.

Aineistossa tuli ilmi toiminnasta vastaavien yhteneväiset mielipiteet, jossa yhteisöteatterin nähtiin korostavan prosessia sekä ihmisten hyvinvointia. Toiminnasta vastaavien näkemyksissä tuli esille ajattelutapa, jossa prosessista tulisi jäädä osallistujille parhaassa mahdollisessa tapauksessa käteen pysyviä tulevaisuutta tukevia kokemuksia. Yhteisöteatteritoiminta ja sen prosessit nähtiin olevan yhteistyössä sosiaaliohjauksen kanssa.

” Porttiteatterissa ehkä niiku tietenki tähdätään esitykseen, mut siihen esitykseen tähdätään sen takia, että ne ihmiset kävis läpi hyvä prosesseja et ne ihmiset niiku ylittäis itsensä, että se on niiku enemmän ku se niiku se esityksen sisältö.”

Myös Minkkinen avasi näkemystään taiteen hyödyistä ja pohti mitä taide voi ihmiselle antaa. Hän toivoo taiteen tarjoavan ihmiselle avainkokemuksen osallisuudesta. Jos ihminen taas on vaikeassa elämäntilanteessa ei taide mahdollisesti riitä tukemaan yksilöä vaan tarvitaan myös konkreettista apua.

Toiminnan muuttuminen alkuajoista on muokannut Porttiteatterin toimintaa, johon sosiaaliohjaajan rooli on tuonut oman osansa työyhteisön uudelleen rakentuessa. Minkkinen näkee toiminnan muodostuvan tulevaisuudessa organisaatiomaiseksi, joka pitkällä tähtäimellä nähdään toiminnalle hyväksi asiakasi. Aineistossa tuli ilmi, että toimintaan koetaan tulevan paljon mielenkiintoa ulkopuolelta ja sosiaaliohjaus teatteritoiminnassa nähdään mielenkiintoisena kokonaisuutena eri toimijoiden silmissä.

Myös Salmenkallio kommentoi Porttiteatterin produktioiden herättäneen huomiota. Salmenkallio mainitsee esimerkin, jossa taiteen ja sosiaalityön välinen yhteistyö voidaan nähdä helposti hoito/hoivataiteena. Siinä Salmenkallion mielestä ns. ”lasketaan rimaa” taiteellisesta laadusta toisin kuin Porttiteatterissa, jossa Salmenkallion mukaan ammattilaisina ja yhteisönä on tehty säännöllisesti haastavia esityksiä ja ero esimerkkiin on nähtävissä.

Salmenkallio toteaa, että sellaisten (haastavien) esitysten mahdollistaminen on voinut syntyä juuri sosiaaliohjauksen ja yksilöiden ja yhteisön tukemisen myötä:

” (...) mejän esityksen ja produktiot et ne on kyl kans herättäny silleen huomioo, että usein niiku mennää sellaseen lankaan (...) et tavallaan niiku tän taiteen ja sosiaalityön et usein tehdään sit sellasta hoito ja hoivataidetta jos ikään kuin jo mun mielest vähän lasketaa rimaa et me ollaan kyl must ihan tosi tiukasti, et me ollaan tehty must aika haastavia esityksiä niiku sisällöllisesti. Ja varmaan siihen on auttanu niiku tavallaan myös se, että se sosiaali homma et se- et niitä ihmisiä on tuettu (...)”

Tällä hetkellä sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA rahoittaa Porttiteatterin nykyistä toimintaa ja asettaa toiminnalle reunaehdoja. Minkkinen ja Salmenkallio käyvät pitkälti vuoropuhelua toiminnasta ennen ja jälkeen sosiaaliohjaajan mukaan tulemisen sekä rahoituksen muuttuessa kulttuurirahoituksesta STEA:n rahoitukseen. Toiminnan kehittyessä sosiaaliohjaajan on toivottu neuvovan ja auttavan ongelmallisissa elämäntilanteissa ja huomioivan myös akuutit tilanteet. Myös Salmenkallio toteaa, että sosiaalityön teemoissa taidealan ammattitaito ei riitä tukemaan Porttiteatterin toimintaan osallistuneiden elämäntilanteita. Salmenkallio nostaa esiin, kuinka ohjaaja-pedagogi on toiminnan muutosten lomassa joutunut tekemään ison työn oppiakseen uudenlaisen toiminnan ja käytännön. Sosiaaliohjaajan osaamista on tarvittu, toiminnan muotoutuessa uudenlaiseksi.

Ohjaaja-pedagogi Minkkinen kertoo pohtineensa, olisiko sosiaaliohjaajan työnkuva muuttunut erilaiseksi, painottuen toisiin osa-alueisiin kuin nyt jos Porttiteatterin toimintaa rahoittaisi jokin muu taho kuin sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus.

Tekemisen luonteen sanallistaminen STEA:n raportointimallien mukaiseksi koettiin haastavaksi. Toiminnan raportointiin ei ole vielä löydetty sellaista mittaristoa, joka taipuisi tämänkaltaisen

toiminnan realistiseen raportointiin. Aineistossa sivutaan myös STEA:n odotusten ja kriteerien täyttämisen hankaluutta koska kyseessä on kulttuurihanke, jossa kulttuurin luonto on toinen.

Kysyin, mitä sosiaaliohjaaja voisi tehdä ja kehittää Porttiteatterin toiminnassa, jos kaikki resurssit olisivat mahdollisia? Kysymys innosti haastateltavia pohtimaan mahdollisuuksia.

Jos kaikki resurssit olisivat mahdollisia lähtisi ohjaaja-pedagogi Minkkinen liikkeelle kehittämis-ideasta, jossa vankilan päähän, ennen vapautumista Porttiteatterin sosiaaliohjaajan rooli tehtäisiin tutummaksi, jolloin vankilasta vapautuvan poluttamisen kysymyksiin olisi liukuva jatkumo. Salmenkallio taas ehdottaa Tapanaiselle, joka aikoinaan valikoitui Porttiteatterin toimintaan mukaan juuri taidepainotteisen osaamisensa vuoksi, että hän voisi ottaa sosiaaliohjaukseensa mukaan taidepainotteisen tekemisen kulmaa ja tuoda myös omaa osaamistaan esiin esimerkiksi järjestämällä työpajatoimintaa tai vastaavaa.

Tapanainen itse haluaisi kehittää Porttiteatterin yhteistyökuvioita. Myös lisäämällä työtunteja kokee Tapanainen, että yhteistyötä pystyisi tekemään paljon paremmin niin asiakastyössä, kuin Porttiteatterin toiminnan kannalta. Tapanainen mainitsee muun muassa vapaaehtoistyön, sen mallintamisen ja kehittämisen.

Haastattelukysymykset Porttiteatterin toiminnasta vastaaville oli jaettu kolmeen osaan: tarve, näkyvyys ja kehitys. Sen tarkoituksena oli saada kuvattua toiminnan alkua ja sen kehittymistä nykyhetkeen sekä tuoden esiin tulevaisuuden mielikuvia. Ryhmähaastattelun myötä tuli esille pohdintoja toiminnasta ennen sosiaaliohjaajaa, toiminnan muuttumisesta sosiaaliohjauksen mukaan tulon myötä sekä ajatuksia mitä seuraavaksi, toiminnan tähdätessä eteenpäin muuttuneena moniammatillisena työyhteisönä.

6 Johtopäätökset

Tässä kappaleessa tarkastelen tuloksia, joita opinnäytetyöprosessin aikana sain. Käyn läpi työssä käyttämiäni viitekehyksiä ja peilaan niitä omaan aineistooni. Pohdin tuloksissa myös, sainko vastauksia opinnäytetyön kysymyksiini: *Miten osallistujat ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana Porttiteatterin toimintaa?* sekä *Millaisena ammattilaiset ovat kokeneet sosiaaliohjaajan roolin osana työyhteisöä ja Porttiteatterin toimintaa?*

Työni teoreettisessa viitekehyksessä ovat sosiaalinen kuntoutus, moniammatillisuus sekä vapautteen pääsyn nivelvaiheen tukeminen. Näiden viitekehysten rinnalla toiminnasta kumpuava osallisuuden merkitys sekä teatteritoiminnan pyrkimys edistää desistanssia eli rikollisuudesta irrottautumista. Näiden viitekehysten, osallistujien ja toiminnasta vastaavien ammattilaisten haastatteluista koostuvan aineistoni myötä nivon opinnäytetyöni tulokset yhteen.

6.1 Sosiaalinen kuntoutus osana sosiaaliohjaajan työkuva

Porttiteatterin toiminnassa sosiaaliohjaajan työn keskiössä on edistää sosiaalista kuntoutumista. Sosiaaliohjaus toteuttaa sosiaalihuoltolaissa annettua määritelmää toteuttaa muun muassa sosiaaliohjauksen keinoin toimintakyvyn vahvistamista, syrjäytymisen torjumista sekä osallisuuden edistämistä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014).

Yhteisöteatterin sisällä sosiaaliohjaus on neuvonnan ja ohjauksen soveltamista osana työtä. Sosiaaliohjauksella autetaan myös osallistujien arjen hallinnan tukemista erilaisissa tukitoimissa kuten asuntoasiat, Kela, lastensuojelu sekä terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Sosiaaliohjaaja on konkreettisesti mukana Porttiteatterin ryhmätoiminnassa ja sosiaalialan näkökulmasta sosiaaliohjauksella tuetaan myös osallistujien sosiaalisia suhteita.

Tulosten kannalta tärkeää antia on sosiaaliohjaajan roolin kiinnittyminen osaksi yhteisöteatteritoiminnan arkea. Toimintaa ei nähdä irrallisena tekijänä vaan osana yhteisöä, johon tukeminen ja ohjaus kuuluu.

Nieminen (2018) kirjoittaa toivon eri perspektiiveistä sosiaalista kuntoutumista toteutettaessa sekä sosiaalisen kuntoutuksen viemistä ydintoimijoiden kuten sosiaali- ja terveystalveluiden tiloista kohti sosiaalisen elämän keskeisiä tiloja ja paikkoja. Kirjoittaja kuvaa toivon olevan kuntoutumisen keskeinen elementti, joka edesauttaa paremman tulevaisuuden tavoittelussa. Toivon näkökulmassa on kuitenkin pidettävä huoli pitkän ja lyhyen aikavälin tekijöistä sekä yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan aikaperspektiivit. Yksilön toivon ylläpitäminen edellyttää myönteisiä tuloksia toiminnassa lyhyellä aikavälillä. Yhteisöä kehittäessä toivon aikaperspektiivi ja muutos on mahdollista nähdä pidemmällä aikavälillä. Yhteiskunnalliset muutokset puolestaan vievät vuosia ja vuosikymmeniä. Tulosten perusteella sosiaaliohjaajan tuki on edistänyt Porttiteatterin jo olemassa olevia toiminnan pyrkimyksiä vähentää uusintarikollisuutta sekä rikollisuudesta irrottautumista eli desistanssia. Tuloksista myös selviää, että sosiaaliohjauksella on voitu ehkäistä osallistujien kuormittuneisuutta, voitu vastata konkreettisella avulla elämäntilanteisiin, pystytty ylläpitämään kuulumisen kokemuksia ja edistetty osallisuutta sekä tuettu kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Nieminen 2018, 22-23.)

Porttiteatterin toiminta itsessään toteuttaa myös sosiaalisen kuntoutumisen periaatteita. Opin näytetyön tulosten mukaan sosiaaliohjauksen liittäminen toimintaan mukaan on syventänyt sosiaalisen kuntoutumisen toteutusta. Tuloksissa tuli muun muassa ilmi sosiaaliohjauksen sitouttavan osallistujia harrastukseen ja vahvistavan rutiinia käydä harjoituksissa. Sosiaaliohjauksen mukaan tulemisella on myös nähty toimintaa rauhoittavia elementtejä.

Sosiaaliohjauksen myötä on pystytty tunnistamaan riskitekijöitä desistanssin näkökulmasta ja tukea siviiliin palaamista vahvistamalla positiivisia kokemuksia. Toiminnassa sosiaaliohjaaja on

pystynyt keventämään yhteisön ja yksilöiden kuormittuneisuuden tunnetta arjen kompastuskivissä.

Tulokset osoittavat sosiaaliohjaajan roolin olevan Porttiteatterin yhteisölle hyödyksi ja merkityksellinen. Sosiaaliohjaaja ja tämän työnkuva nähdään osallistujien keskuudessa osana toiminnan laajempaa skaalaa. Sosiaaliohjausta ei nähdä toiminnassa korostettuna elementtinä vaan osallistujille vapaaehtoisena tukena, josta voi olla hyötyä yksilölle. Yhteisön kannalta sosiaaliohjaus on tuonut toimintaan uudenlaista struktuuria tukemista vaativiin tilanteisiin ja niihin välittömänä tarttumisenä. Aineiston perusteella sosiaaliohjaajan rooli nähtiin turvallisena ja luotettavana nykyisellä toteutuksella eikä roolin uudelleen muotoilulle koettu tarvetta. Kehitysehdotukseksi nousi sosiaaliohjauksen samankaltainen läsnäolevuus toiminnan kehityksessä.

6.2 Sosiaaliohjaajan merkitys toiminnan tukemisessa

Porttiteatterissa sosiaaliohjaajan mukaantulo on aiheuttanut toiminnassa uudenlaisen työyhteisön muototututumisen. Sosiaaliohjauksen roolin tuleminen osaksi taiteen tekijöiden yhteisöteatteria on vaatinut moniammatillisuuden ymmärtämistä ja taitoa soveltaa työn yhteisiä päämääriä. Kuusela (2018, 154-155) tuo esille muutoksen ja pysyvyyden kysymykset työyhteisössä, jotka lähtevät tarpeesta reagoida kilpailutilanteeseen tai ympäristön muutokseen. Muutoksien myötä työyhteisössä tapahtuu uudelleen organisoitumista, uusien tehtävien esiin tulemistä sekä suhdeverkoston vaihtumista. Tuloksissa tuli ilmi toiminnan fokuksen muuttuminen, kun ammattillinen työryhmä alkoi kasvaa ja toimintaan tuli sosiaaliohjauksen toimenkuvan lisäksi mukaan työ vertaisohjaajien kanssa. Työhön liittyvät toimenkuvat ovat muovanneet juuri Porttiteatterin sosiaaliohjaajan työnkuvan erityislaatuiseksi suhteessa yhteisöteatterissa toimivaan työyhteisöön sekä yhteisiin toiminnan päämääriin.

Aineistosta kerättyjen tulosten myötä sosiaaliohjauksen koettiin tukevan Porttiteatterin toiminnan yhteisöllisyyttä osallistujissa. Aineistosta nousi myös esille, että sosiaaliohjauksen vaikutuksia ja hyötyjä yksilölle ja yhteisölle on voitu havaita selkeiden pitkien aikavälien myötä. Moniammatillinen yhteistyö tavoittelee toiminnan tehostumista. Yhteistyötä tarvitaan erityisesti silloin, kun eri ammattiryhmät tai eri organisaatioissa työskentelevät ammattilaiset tekevät työtään samojen asiakkaiden parissa. (Hytönen 2012, 29.) Porttiteatterin työyhteisössä sosiaaliohjauksella on voitu jo nykyhetkessä vastata toiminnan aikana esiin tulleisiin haastaviin tilanteisiin. Ongelmiin on pystytty tarttumaan ammatillisesti ja tarjoamaan niihin sosiaalialan näkökulmaa.

Yhteisöteatterissa sosiaaliohjaaja tukee osallistujien ja taidealan ammattilaisten prosessia ole-malla osa sitä. Sosiaaliohjaus tukee yhteistä kokemuksellisuutta yleisellä ja yksilöllisellä tasolla. Osallistujien mukaantulo taiteen tekemisen prosessiin nähtiin asiana, joka voi yllättää osallistujan. Yhteisöön kuulumisen taas herättäen kokemuksia, joita ei ole ennen kokenut, kuten esimerkiksi osallistujan henkilökohtaisesta minästä välittäminen ja kiinnostuneisuus.

Aineistosta nousi esille, että yhteisön toiminnassa keskeistä on kuulumisen kokemus, osallisuus, yhteisön tuki sekä päihteettömyys. Edellä mainitut ovat siten osa desistanssin tukemista niin yhteisöllisesti, moniammatillisesti kuin sosiaalialan näkökulmasta.

Aineisto tuo esille sosiaaliohjauksen merkityksen toiminnan kehittymisessä. Tuloksista tuli esille osallistujien ja taiteen tekijöiden yhteinen arvostus ja merkityksellisyys taiteen tekemiseen ja sen positiiviseen ja eheyttä antavaan voimaan. Tuloksissa syvä yhteisöllisyys näyttäytyy keskeisenä elementtinä toiminnassa.

Sosiaaliohjauksen mukaantulo on lähtenyt Porttiteatterin toiminnassa liikkeelle tarpeesta saada lisää ammattitaitoista osaamista vankilasta vapautumisen vaiheisiin, syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten elämäntilanteiden tukemiseen ja leimaantumisen kysymyksiin. Vapautuminen sisältää aina erilaisten tunteiden käsittelyä ja riskin rikollisuuden uusimiselle. Tähän nivelvaiheeseen on Porttiteatterin toiminnassa haluttu tarttua tarjoamalla yhteisöteatteritoiminnan lisäksi sosiaalialan tukea sen jäsenille. Siviiliin siirtyminen on vankilasta vapautuessa taitekohta, johon toiminnassa nähtiin avun tarve ammatillisessa työssä. Porttiteatteri tarjoaa vapautuneille tai vapautumisvaiheessa oleville vangeille päihteettömän yhteisön, johon tulla osaksi. Aineistosta saatujen tulosten myötä sosiaaliohjaus nähdään osana verkkoa, joka tukee taiteen tekemisen rinnalla siviiliin siirtymistä, vapaudessa oloa ja arjen rakentumista pala palalta eri elämän osa-alueilla.

Aineisto osoitti moniammatillisen työyhteisön tuoneen myös haasteita Porttiteatteri ry:n toimintaan. Tuloksissa tuli selville haasteellisuus erilaisten ammatillisten näkemysten yhteensovittamisessa, haastavuus työn ohjauksessa sekä yhteisöteatteriin ja ammatilliseen yhteisöön kuulumisessa. Aineistosta nousi esille kehittämideoita. Ammattilaisten mielestä sosiaaliohjaajan roolia tulisi tehdä tutummaksi jo vankilassa olon aikana. Tällöin Porttiteatterin toiminta voisi olla osaltaan mukana jo vankilasta vapautuvan henkilön poluttamisen kysymyksissä. Sosiaaliohjaaja taas kehittäisi Porttiteatterin toiminnassa verkostotyötä laajemmaksi.

Tulosten tärkeimmäksi yksityiskohdaksi nousi kuitenkin prosessi, joka Porttiteatterin toiminnassa kuljetaan yhdessä ammattilaisten ja osallistujien kesken. Moniammatillisen yhteistyön myötä Porttiteatterin yhteiseksi päämääräksi on muodostunut myönteisten jälkien jättäminen prosessin aikana osallistujien elämään. Näihin myönteisiin jälkiin nivoutuu myös sosiaalisen kuntoutumisen ydin.

7 Pohdinta

Tässä luvussa pohdin opinnäytetyöni kokonaisuutta sekä jäsentelen prosessin aikana ilmenneitä havaintoja. Tuon esille myös pohdintani miksi tämä opinnäytetyö oli merkityksellistä toteuttaa. Lopuksi reflektoin omaa ammatillista osaamistani opinnäytetyöprosessin näkökulmasta sekä tuon esille oman kehittämissuositukseni.

7.1 Pohdintaa opinnäytetyöprosessista

Opinnäytetyön tilaus tuli Porttiteatteri ry:ltä talvella 2020, jossa toiveena oli tarkastella sosiaalisen kuntoutumisen toteutumista toiminnassa sekä kerätä tietoa, kuinka Porttiteatteriin osallistuneet ovat kokeneet sosiaaliohjauksen mahdollisuuden yhteisöteatterin sisällä. Toiminnasta vastaavat olivat tukenani koko opinnäytetyö prosessin ajan ollen joustavia sekä auttamalla sopimaan haastatteluaikoja toimintaan osallistuvien kanssa.

Prosessina tämä opinnäytetyö oli pitkäkestoinen ja paikoin vaativa sillä se muodostui pala palalta vaatien aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Opinnäytetyötä pitkitti myös poikkeusaika, jota elettiin keväällä 2020 muuttaen monin paikoin totuttuja toimintatapoja. Poikkeusaikana kohtaamiset ja yhteydenotot siirtyivät nettiin ja kännyköihin sekä turvallisuus ja terveys tuli ottaa huomioon erityisellä herkkyydellä poikkeustilan höllentyessä. Tälle opinnäytetyölle poikkeusajan rajoitusten helpottuminen mahdollisti kasvotusten tehtävät opinnäytetyöhaastattelut, mutta muun muassa kahdelle osallistujalle sekä ammattilaisten haastattelut tein etäyhteyden välityksellä.

Koin tutkimuksen toteuttamisen alusta asti tärkeäksi saaden siitä vahvan oppimiskokemuksen ja ammatillista osaamista. Mielenkiintoiseksi opinnäytetyöprosessiin lähtemisen teki erityisesti toiminnan erityislaatuisuus, jossa sosiaalialan osaaminen tukee kuntoutumista ja osallisuutta ammattitaiteilijoiden ylläpitämässä teatteritoiminnassa. Tutkimusta tehdessä myös oma tietoisuuteni ja osaamiseni laajeni. Sain tietoa rikollisuudesta irrottautumisen tukemisesta niin vankeiluomion aikana, kuin vapautumisen jälkeen sekä sosiaalisen kuntoutumisen merkityksestä rikostaustaisen ihmisen elämässä. Myös taiteen tekemisen tärkeys ja sieltä kummunneet onnistumisen kokemukset korostavat desistanssille tärkeää uudenlaisen identiteetin omaksumista ja syntymistä.

Havaitsin Porttiteatterin toiminnan olevan sen osallistujille tärkeä voimavara, joka jäsenteli monen arkea niin vapautuneiden, kuin rangaistustaan suorittavien osalta. Teatterin toiminta ei loppunut poikkeusajan myötä keväällä 2020 vaan toiminnassa nähtiin tärkeäksi viikoittainen mahdollisuus yhteiseen kommunikointiin ja tunteiden purkamiseen. Pienimuotoiset ”fiiliskierrokset” käytiin sovittuun aikaan viikoittain WhatsApp-sovelluksen kautta, jolloin linjoilla oli toiminnasta vastaavat ammattilaiset. Toiminnasta vastaavien ammattilaisten merkitys tuli esille aineistosta. Jokaisen toiminnasta vastaavan rooli nähtiin lähes poikkeuksetta tärkeänä. Tämä opinnäytetyö keskittyi sosiaaliohjaajan rooliin, mutta sen ei nähty kannattelevan yksin

koko yhteisöteatteria vaan tukevan merkityksellisesti kokonaisuutta, johon kuuluu eri ammatillisia osaamisia sekä yhteisön muodostavat Porttiteatterin osallistujat.

Porttiteatterissa mukana olevan sosiaaliohjaajan rooli on vielä toistaiseksi melko uniikki eikä vastaavanlaisen toiminnan tutkimisesta ole tehty aikaisempia opinnäytetöitä. Porttiteatterille tehdyt aikaisemmat opinnäytetyöt ovat käsitelleet osallistujien yhteiskuntaan integroitumista taidelähtöisen työpajatoiminnan kautta, teatteritoiminnan merkitystä voimaantumisen, rikollisuudesta irrottautumisen sekä uuden minäkuvan rakentumisessa ja vertaistuessa. Toiminnasta on tehty myös opinnäytetyö, jossa tutkittiin kokemuksia toimintakyvyn ja osallisuuden vahvistumisesta sekä Porttiteatterin merkitystä urapolkujen mahdollistajana. Tämä opinnäytetyö on pyrkinyt tuottamaan hyvää tietoa toiminnan tukemisen tärkeydestä sekä laajentamaan Porttiteatterin toiminnasta saatavaa tietoa ja merkitystä.

7.2 Tutkimuksen hyödyllisyys ja kehittäminen

Nivelvaiheen tukemista pohtiessa nousivat tutkimuksesta tulleet tulokset merkittäviksi. Tutkimus antoi tietoa millä tavalla rikostaustaisen ihmisen elämänlaatua voi taiteen ja sosiaalialan yhteistyöllä parantaa sekä millä tavoin vankilasta vapautuvan nivelvaihetta tulisi parhaalla mahdollisella tavalla tukea ja mihin kiinnittää huomiota.

Ammatillisesti opinnäytetyön prosessi syvensi opittuja taitoja toimia sosiaalialan ammattilaisena sekä kirkasti oman osaamiseni moniulotteisuutta. Taitojeni pohjalla on myös Teatteri-ilmaisun ohjaajan ammattikorkeakoulututkiminto. Ammatillisessa mielessä näin oman kokonaisvaltaisen osaamiseni nivoutuvan täydellisesti toimintaan, jossa sosiaaliohjaus jalkautuu sille epätyypillisiin paikkoihin. Opinnäytetyöprosessissa osasin luovia kahden ammatillisen näkökulman välillä ymmärtäen niin taiteen tekijöiden näkökulmia, kuin sosiaalialan lähestymistapoja tilanteisiin ja toimintaan. Opinnäytetyön tekemisen aikana opin myös paljon tutkimuksen tekemisestä ja koin tutkimuksen tekemisen mieluisaksi. Opin myös pitkäjänteisyyttä ja kärsivällisyyttä prosessin aikana. Opinnäytetyönprosessin haasteeksi koin keskeneräisen työn jakamisen muille tarkastelijoille, yksin tehdyn työn laajuuden sekä luottamuksen omaan itseeni prosessin edetessä. Näitä edellä mainittuja seikkoja pyrin kontrolloimaan haastamalla itseäni tietoisesti ulos mukavuusalueelta. Tämän opinnäytetyön prosessiin ja tutkimustuloksiin olen ennen kaikkea tyytyväinen.

Desistanssista puhuttaessa, vankilassa aloitettua tukemista pitää jatkaa. Rikollisuudesta irrottautuminen on hyödytöntä, jos tukeminen, päihteettömässä ympäristössä koettu osallisuus, onnistumisen ja voimaantumisen kokemukset sekä mahdollisuus uuden identiteetin ylläpitämiseen eivät toistu ja kehity vankilasta vapautumisen myötä. Myös oman rauhan ja turvapaikan omistaminen eli tässä tapauksessa asunto korostavat nivelvaiheessa selviytymistä.

Tekemäni tutkimus Porttiteatteri ry:lle toimii juuri yllä kuvattujen tapahtumien keskellä. Porttiteatterin toimintaan osallistuvan elämään voi yhteisöteatteritoiminta tuoda rakennetta ja pysyvyyttä arkeen. Rakenne ja pysyvyys taas edesauttavat arjen jatkumista, jolloin osallistujilla on paremmat mahdollisuudet rakentaa ja ylläpitää pysyviä hyviä kokemuksia sekä syventää niitä. Yhteisöteatterin tuomaa vertaistukea tuetaan ammatillisella tukemisella ja pyritään näin olleen kokonaisvaltaiseen kuntoutumiseen.

Porttiteatterin toiminta ei tarjoa ainoastaan ammatillista osaamista ja tukea vaan osallistuja saa teatteritoiminnasta itselleen kokonaisvaltaista hyvää. Tällä hyvällä tarkoitan tämän ja edellisten tutkimustenkin valossa toiminnan syvempää merkityksestä ihmisille. Erilaiset elementit kuten yhteisö, moniammatillinen tuki ja onnistumisen kokemukset voivat laajentaa ihmisessä hyvän olon kokemuksia. Toistuvassa hyvässä taas on syvät vahvistumisen mahdollisuudet.

Porttiteatterin yhteisö ja sen toiminta kehittyy jatkuvasti ja on vielä toistaiseksi ainoa laatuaan juuri vankilasta vapautumisen nivelvaiheen teatteritoimintana. Porttiteatterin toiminta on antanut sen osallistujille merkityksellisyyttä. Sekä tämän, että edellisten opinnäytetyötutkimusten kautta on saatu palautetta siitä, että tämän kaltaista toimintaa tarvitaan jatkossakin. Koen Porttiteatterin toiminnan vielä kasvavan ja saavan jalansijaa niin sosiaalialan kentällä, kuin taiteen tekemisen ympäristöissä. Tulevaisuudessa näkisin toiminnan myös laajenevan muualle Suomeen. Saatujen tulosten valossa voi toiminnan tarpeellisuutta tarkastella myös siitä näkökulmasta, miten vastaavanlaisesta toiminnasta voisi hyötyä myös muut yhteisöt ja ihmiset.

Tutkimus on osoittanut sosiaalialan osaamisen tukevan toimintaa, jossa taide on keskiössä. Voisiko taide ja sosiaalinen kuntoutuminen toimia myös muissa eri yhteisöissä, joissa elämänlaadun tukemiseen kaivataan ammatillista apua? Entä voisiko sosiaaliohjausta viedä muihin moniammatillisiin yhteisöihin?

Porttiteatterin toiminta kulkee eteenpäin alati vahvistuvan moniammatillisen työryhmän identiteetillä. Tulevaisuudessa toiminnan tarkoituksena on kehittyä selkeämmin asiantuntijaorganisaatioksi. Yhteisöllinen johtaminen onkin vahvasti tässä ajassa kehittyvä toimintamalli. Porttiteatterin moniammatillisella työryhmällä on mahdollisuuksia oppia toistensa ammattitaidosta ja kehittyä työyhteisönä omaan suuntaansa. Tämä edellyttää luottamusta ja tahtoa olla jatkuvasti kehittyvä työyhteisö. Porttiteatteri voisikin korostaa myös työyhteisönsä erityisyyttä pyrkien kehittämään parhaaksi mahdolliseksi moniammatilliseksi työyhteisöksi.

Kuten jo muun muassa tätä tutkimusta edeltäneessä opinnäytetyössä (Makkonen 2018, 83) on toiminnan kehittymisen esteenä edelleen resurssien puuttuminen. Toiminnan kasvattamiseksi myös mahdolliset yhteistyöjatkumot ammattikorkeakoulujen kanssa voisivat edesauttaa Porttiteatterin toiminnan kehittymistä ja tulosten raportointia. Yhteistyöjatkumoilla voitaisiin pohtia esimerkiksi korkeakoulujen kanssa, mikä mittaristo kuvaisi parhaiten Porttiteatterin toimintaa

ja antaisi luotettavaa tietoa? Miten ylipäättänsä tämänkaltaisen kulttuuri- tai taidetoiminnan, jossa on mukana sosiaalisen kuntoutuksen elementtejä voisi mitata kattavasti?

Haastatteluissa tuli myös esille halu kehittää vapaaehtoistoimintaa sekä tuoda Porttiteatterissa saatavaa sosiaaliohjausta näkyvämmäksi vankiloiden sisälle sekä mahdollisten uusien ryhmien muodostaminen. Valitettavasti edelleen puuttuvien resurssien takia mahdollisuudet toteuttaa ovat pienet. Uskon sosiaalisen kuntoutumisen sekä taiteen avulla tehtävän työn tärkeyden nousevan entisestään esille yhteiskunnallisella tasolla.

Tulokset osoittivat osallistujien kokevan sosiaaliohjaajan roolin hyväksi sellaisenaan kuin se nyt on. Mielestäni tämä todistaa sosiaaliohjaajan työnkuvan olevan oikeanlaista. Sosiaaliohjaajan tuki edesauttaa, pitkäkestoisen rikollisuudesta irrottautumisen prosessin mahdollistumisessa. Sosiaaliohjauksella ei anneta vain yhtä oikeaa vastausta tai työkalua selvittää arjessa, vaan sosiaaliohjaaja sulautuu arkiseen elämään kiinni.

Mielestäni Porttiteatterin toiminnan tulisi saada jatkossakin toiminnalleen rahoitusta sillä tulokset osoittavat Porttiteatterin toiminnan vaikuttavan niin yksilöllisellä, yhteisöllisellä, että yhteiskunnallisella tasolla, jossa lainrikkojien saamaa leimaa pyritään vähentämään tukien mahdollisuuksia kehittää omaa rikollisuudesta irrottautunutta identiteettiä.

Positiivisten tulosten myötä on myös perusteltua sanoa, että toiminnassa sosiaaliohjaus tulisi vakinaistaa.

Lähteet

Painetut

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Pieksämäki: Kirjapaino Raamattutalo.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6-7. painos. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.

Isoherranen, K., Rekola, L., Nurminen, R., 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Kananen, J. 2008. Kvali - Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kananoja, A. 2017. Sosiaalityö ammattina. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Tallinna: Printon, 31.

Kasslin-Pottier, H. 2012. Näyttämöllä työyhteisö - Teatterin keinot kehittämistyössä. Infor.

Kaurala, M., Iivari, J. 2017. Vankien sosiaalinen asema ja sosiaalityö. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Tallinna: Printon, 316.

Kinnunen, S. 2018. Osaksi yhteisöjä kehittämällä - aikuissosiaalityön uusi suunta. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. DIAK työelämä 13. Tampere: Juventes Print, 182.

Korhonen, P. 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä- mitä tänään ajattelen. Teoksessa Korhonen, P. & Airaksinen, R. (toim.) Hyvä hankaus 2.0. Draamatyö. Taideyliopisto Kokos- julkaisuja 1/2014. Helsinki: Taideyliopisto, 25-26.

Kuusela, S. 2018. Organisaatiodramaturgialla toimina työyhteisö. Kulttuuri on työyhteisön sydän. Viro: Printon.

Lähteinen, M., Hämeen-Anttila, L. 2017. Sosiaalihuollon lainsäädäntö. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. 4., uudistettu laitos. Tallinna: Printon, 65-66.

Menard, L. 2018. Vankilateatterin vaikutukset ja vaikuttavuus. Taittuu ry:n esteettis-eettinen työtapana vankien kuntoutuksessa. Suomen Yliopistopaino. Juventes Print.

Nieminen, A. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, H. & Nieminen, A. (toim.) Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. DIAK työelämä 13. Tampere: Juventes Print, 11,12, 22-23.

Rusanen, S. 2014. Osallistava teatteri koulutusmenetelmänä. Teoksessa Korhonen, P. & Airaksinen, R. (toim.) Hyvä hankaus 2.0. Draamatyö. Taideyliopisto Kokos- julkaisuja 1/2014. Helsinki: Taideyliopisto, 154.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Arvokas-ohjelma. 2018-2021. Mikä ihmeen arvokas? Viitattu 12.1.2020. <https://www.sinaole-tarvokas.fi/arvokas-ohjelma/>

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Asunnottomat 2019. Selvitys 2/2020. Viitattu: 24.10.2020. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019\(54960\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019(54960))

Granfelt, R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa” Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2. E-kirja. Vammala: Vammalan kirjapaino. Viitattu: 15.10.2020. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/OEH8hc2Fb/2-2007_Oppisin_elamaan_riippuvuuteni_kanssa.pdf

Granfelt, R. 2015. Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-säätiön julkaisuja. Viitattu 14.10.2020. https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_ty_o_julkaisu_web.pdf

Helsingin kaupunki. 2017. Tarkastusvirasto. Arviointimuistio. Asunnottomuuden vähentäminen. Viitattu: 28.9.2020. https://www.arviointikertomus.fi/sites/default/files/pdf/article-memo/2018/muistio_asunnottomuuden_vahentaminen_0.pdf

Hytönen, P. 2012. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin muovautuminen ja moniammatillinen yhteistyö. Pro gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. Viitattu: 3.11.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40991/1/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201302261271.pdf>

Knuuti, U. 2015. Päihdekuntoutus vankilassa. Haaste 1/2015. Viitattu: 23.11.2020. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12015/paihdekuntoutusvankilassa.html>

Knuuti, U. 2016. Tukiverkostot avainasemassa vangin kuntoutumisessa. Yhteisömedia. Viitattu 13.10.2020. <https://yhteisömedia.fi/tukiverkostot-avainasemassa-vangin-kuntoutumisessa/>

Kriminaalihuollon tukisäätiö. 2019. Suomessa vapautuu vuosittain satoja vankeja asunnottomaksi. Viitattu 15.10.2020. <https://www.kritsi.fi/2019/04/suomessa-vapautuu-vuosittain-satoja-vankeja-asunnottomaksi/>

Lavaste, S., Rautavuoma, S., Sirén, K. 2015. Avoin näyttämö - Käsikirja teatterin uudistajille. E-kirja. Tampere: Eräsalon Kirjapaino Oy. 120. Viitattu: 1.9.2020. https://asiakas.kotisivukone.com/files/teatteri2.0.ota.fi/Julkaisu/teatteri2.0_avoin-nayttamo_lowres-sivuittain.pdf

Leppo, A. 2018. Vapautuvien asumisen tuki. Käsikirja asumissosiaaliseen työhön rikostaustaisten kanssa. E-kirja. Helsinki: Star-Offset, 6. Viitattu 28.9.2020. https://www.kritsi.fi/wp-content/uploads/2018/05/1509-VAT_kaskirja_verkko_250118.pdf

Makkonen, L. 2018. Porttiteatteri - teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana-Laurea ammattikorkeakoulu. Viitattu: 20.11.2020. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/148799/Makkonen_Laura.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Porttiteatteri. A. 2016. Viitattu 2.1.2020. <https://porttiteatteri.fi>

Porttiteatteri. B. 2016. Porttiteatteri-facebookisivut. Viitattu 2.1.2020. <https://www.facebook.com/Porttiteatteri-189932504702368/?fref=ts>

Rahko, E. 2011. Samassa veneessä sosiaalialalla. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. SOSNET julkaisuja 3. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 10. Viitattu 27.9.2020. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=90906602-0672-484f-ac5e-e363e41c793a>

Rikosseuraamuslaitos. B. 2019. Arviointikeskukset. Viitattu: 24.10.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistukseentuomittujensijoittelujasiirtaminen/arviointikeskukset.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2020. Kuntouttava toiminta. Ohjelmatyö. Viitattu 27.9.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo.html>

Rikosseuraamuslaitos. A. 2019. AUNE- asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma. Viitattu 28.9.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/hankkeet/aune-hanke.html>

Rikosseuraamuslaitos. C. 2019. Vapautumisen valmistelu. Viitattu: 24.10.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/vapautumisenvalmistelu.html>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tutkijan asema. Viitattu: 31.10.2020. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_2.html

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Monialainen yhteistyö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2017:5. Viitattu: 28.9.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf?sequence=1

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Viitattu: 24.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 13.4.2020. <https://stm.fi/sosiaalinen-kuntoutus>

STEA 2016. Mikä on STEA? Viitattu: 12.1.2020. <https://www.stea.fi/stea>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. 2015. Sosiaalinen kuntoutus. Viitattu 12.1.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. E-kirja. Helsinki: Tammi. Viitattu 20.10.2020. <https://www.elliblibrary.com/reader/9789520400118>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 2012. Viitattu 14.9.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf?_ga=2.87556184.1742575272.1606346499-2088447459.1597996256

Vankeuslaki 2005/767. Viitattu: 24.8.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767#O3L10P6>

Julkaisemattomat

Hankeavustus. 2019. Porttiteatteri ry. Viitattu: 18.10.2020.

Kuviot

Kuvio 1: Yhteisöteatteri	10
Kuvio 2: Teatteri uusissa ympäristöissä	11
Kuvio 3: Ammatillinen ja sosiaalinen rooli	13
Kuvio 4: Organisaatiokulttuuri	15
Kuvio 5: Sisällön analyysin vaiheet	30
Kuvio 6: Esimerkki aineiston redusoinnista	31
Kuvio 7: Aineiston klusteroinnin esimerkki.....	32
Kuvio 8: Yläluokkien luomisen esimerkki.....	33
Kuvio 9: Aineiston abstrahoinnin tulos	33
Kuvio 10: Miksi sosiaaliohjaajaa tarvitaan	41
Kuvio 11: Miten sosiaaliohjaajan rooli on koettu.....	44

Taulukot

Taulukko 1: Asunnottomuus Suomessa 1987-2019. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2020)

..... 21

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinolta	67
Liite 2: Saatekirje	69
Liite 3: Haastattelurunko	70

Liite 1: Tutkimuslupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta

Tutkimuslupa

24.4.2020

13/332/2020

Opiskelija
Sanna Väisänen
Laurea-ammattikorkeakoulu
Kivitelanporras 3 C 47
00710 Helsinki

Hakemuksenne 13.3.2020

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajina toimivat lehtori Riikka Kanervo ja lehtori Maria Normann.

Tutkimuksen aihe

Sosiaaliohjaajan rooli ja hyöty sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana Porttiteatteri ry:n toiminnassa

Tutkimuksen toteutus

Porttiteatteritoimintaan osallistuvien vankien haastattelut.

Lupahakemus

Haette lupaa haastattelujen toteuttamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Haastattelut tulee tehdä vankilan johtajan tai apulaisjohtajan suostumuksella huomioon ottaen koronavirukseen liittyvät ohjeet ja määräykset.

Vankien osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista ja heiltä tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle.

Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa. Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön.

Osoite
Lintulahdenkuja 4
00530 HELSINKI

Puhelin
029 56 88500

Telekopio
029 56 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

2(2)

ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa vankilan muulle toiminnalle

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää sähköinen kopio tai paperikopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Suomenlinnan vankilaan, sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle.

Riitta Kari
kehitysjohtaja

Peter Blomster
erikoistutkija

Asia esitelty ja päätetty sähköpostitse.

Tiedoksi

Suomenlinnan vankilan johtaja
Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja

Liite 2: Saatekirje

Sanna Väisänen

Saatekirje

Helsinki 11.3.2020

Hyvä vastaanottaja

Olen kolmannen vuoden opiskelija Sanna Väisänen ja opiskelen Laurea-ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Teen opinnäytetyönäni tutkimuksen Porttiteatteri ry:lle, jossa tutkin sosiaaliohjaajan roolia ja hyötyä sosiaalisen kuntoutuksen vahvistajana yhteisöteatterin toiminnassa. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa kokemuksista ja voidaan kehittää ja parantaa sosiaaliohjaajan roolin laatua yhteisöteatterin toiminnassa.

Opinnäytetyö toteutetaan haastattelututkimuksena, johon toivon sinun osallistuvan. Osallistuminen merkitsee haastattelukysymyksiin vastaamista oman kokemuksen mukaisesti. Haastattelut nauhoitetaan. Haastattelunauhut tulevat vain minun käyttöni, eivätkä ulkopuoliset pääse niihin käsiksi.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista ja minulla on vaitiolovelvollisuus antamistanne vastauksista.

Tutkimuksen tekemiseen on saatu asianmukainen lupa. Antamanne vastaukset käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Vastaajien tiedot eivät paljastu tuloksissa ja tutkimusaineisto hävitetään analyysin valmistuttua.

Opinnäytetyöni ohjaa lehtori Riikka Kanervo Laurea Ammattikorkeakoulusta, riikka.kanervo@laurea.fi. Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

Ystävällisin terveisin

Sanna Väisänen

Laurea-ammattikorkeakoulu

sanna.vaisanen@student.laurea.fi

Liite 3: Haastattelurunko

Haastattelukysymykset Porttiteatterin osallistujille

Toiminnasta

Oletko tietoinen, että Porttiteatteri toiminnassa on ollut mukana vuodesta 2018 lähtien sosiaaliohjaaja?

Oletko tietoinen, että sosiaaliohjaaja on teatteritoiminnassa mukana jokaista varten?

Mitä sosiaaliohjaaja mielestäsi Porttiteatterissa tekee?

Tarve

Onko Porttiteatterissa mielestäsi tarvetta sosiaaliohjaajalle ja kuinka tärkeäksi tai tarpeettomaksi sen koet?

Oletko itse käyttänyt tai tarvinnut sosiaaliohjaajan palveluita?

Kehitys

Onko sinulla kehitysehdotuksia sosiaaliohjaajan toimintaan?

Miten sosiaaliohjaaja voisi tukea paremmin yhteisöä?

Miten sosiaaliohjaaja voisi tukea paremmin yksilöä?

Haastattelukysymykset Porttiteatterissa toimiville ammattilaisille

Tarve

Mistä ja miten Porttiteatterissa lähti tarve sosiaaliohjaajalle?

-Miten sosiaaliohjaajan saaminen toimintaan eteni?

-Mitä toiveita sosiaaliohjaajan työstä nousi silloin pintaan?

-Kuka ohjaa sosiaaliohjaajan työtä?

Näkyvyys

-Mitä sosiaaliohjaajan työnkuvaksi on sovittu?

-Mitä muutoksia ja seurauksia sosiaaliohjaajan mukaan tulo on tuonut toimintaan?

Kehitys

Mitä sosiaaliohjaaja voisi tehdä ja kehittää Porttiteatterin toiminnassa, jos kaikki resurssit olisivat mahdollisia?